

M A N A V G A T

MANAVGAT

Manavgat Şelalesi

423

Dünden
Bugüne
Antalya

Antalya

ALTINCI BÖLÜM

17. MANAVGAT

Dünden Bugüne Manavgat

Doç. Dr. Behset KARACA⁴⁰⁰

Giriş

1. Manavgat İsminin Kökeni

Manavgat isminin nereden geldiği ve ne anlam taşıdığı kesin olarak bilinmemekle birlikte bu konuda muhtelif rivayetler bulunmaktadır. Manavgat'ın antik çağdaki adının Mavava olduğu,⁴⁰¹ Luwi dilinde tanrıça tapınağı anlamına gelen Manavwa şeklinde geçtiği belirtilmektedir. Ayrıca ırmağın batı tarafında Akseki yöresinden geldikleri söylenen ve daha ziyade manavcılık yapan Manav oğulları halkına dayandıranlar da bulunmaktadır.

Yine başka bir değerlendirmede ise Manav Selçuklular zamanında, Yörük ise Osmanlılar zamanında yerleşenlere denilmektedir. Bütün bunların yanı sıra Manavgat çayının doğu yakasında yaşayan Düşenbe veya Pazarıcı adıyla anılan göçebe Yörüklerin batı yakasında yerleşik hayat süren ve ziraatla uğraşan halka yaptıkları işlerinden dolayı Manav adı koymaları ile ilgili olabileceği düşünülmektedir⁴⁰².

Aydın Sancağı'nın İzmir kazasına kayıtlı "*Manavgadyan*" isimli bir cemaat bulunmaktadır. Manavgat isminin bu cemaate istinaden veya Manavgat kazasından olmalarından dolayı verilmiş olabileceği de düşünülmüştür⁴⁰³. 1360'ta yarı bağımsız ve 1361'de Kıbrıs'ın

eline geçen, genellikle Karamanoğullarının veya Tekeoğullarının yönetiminde olan Manavgat Emirliği bulunmakta ve Manavgat ismi geçmektedir⁴⁰⁴. Yine Barbara Flemming, Kıyı emirlerinden birinin "*Manavgotis*" adıyla anıldığını ifade etmektedir. Ayrıca Manavgat'ın Mela çayı ile civarını kapsayan ve XV. yüzyıldan beri meskûn bir bölge olduğu belirtilmektedir⁴⁰⁵.

Görüldüğü üzere Manavgat isminin nereden geldiği ve ne anlam taşıdığı konusunda bu şekilde birçok değerlendirme yapılmaktadır. Fakat hemen hemen hiç birisi tam olarak konuyu açıklayamamaktadır. Bizim düşüncemize göre Manavgat'ın yer ismi olduğu, bölgeyi belirtmek için kullanıldığı ve eskiden kalma bir ismin değişerek günümüze kadar geldiğidir. XV. ve XVI. yüzyıllarda Manavgat kazası olarak isimlendirilen bölge Köprüçay ile Manavgat çayı arasındaki alana tekabül etmektedir. Manavgat nehrinden doğusu ilk zamanlar Alaiye kazasına bağlıdır. Daha sonraları burası Düşenbe nahiyesi veya kazası içerisinde yer almış ve bu şekilde idari statüsü belirtilmiştir. Muhtemelen bu idari bölünme dolayısıyla Manavgat nehrinin doğusundakiler batısındakilere Manav veya bölgeye Manavgat, batıdakiler de nehrin doğusuna Düşenbe veya Yörük gibi isimlendirmede bulunmuşlardır. Çünkü nehrin batısında Osmanlıların yerleşmesi ve iskânı daha önce başlamıştır. Yine nehrin doğu tarafında Düşenbe pazarı bulunmaktadır. İşte Manavgat ve Düşenbe isimlerinin kullanılmasında bunların önemli bir etkisi vardır⁴⁰⁶.

⁴⁰⁰ *iyelü*" ismiyle cemaat vardır. *TT (Tapu Tahrir Defteri) 166*, s.395, 439; İlhan Şahin, *Osmanlı Döneminde Konar-Göçerler*, İstanbul, 2006, s.68-69.

⁴⁰⁴ Donald Edgar Pitcher, *Osmanlı İmparatorluğu'nun Tarihsel Coğrafyası*, (Çev. Bahar Tırnakçı), İstanbul, 2001, s.58.

⁴⁰⁵ Barbara Flemming, *Landschaftsgeschichte von Pamphlyien, Pisidien und Lykien im Spätmittelalter*, Wiesbaden, 1964, s.86.

⁴⁰⁶ Manavgat ismi konusunda daha geniş bilgi için bkz. Behset Karaca, *XV. Ve XVI. Yüzyıllarda Manavgat Kazası*, Isparta, 2009, s.8-10.

Sonuç itibariyle bu ad her nereden ve ne şekilde verildiye verilsin tarih boyunca *Melas, Mavava, Manav-yol, Manavyal, Manavji, Manavjal* şekillerinde değişime uğrayarak en sonunda Manavgat'a dönüşmüştür⁴⁰⁷. Osmanlı belgelerinde de ilk yıllardan itibaren "Manavgat" şeklinde geçmekte olup Alaiye Sancağı'nın bazen nahiyesi bazen de kazası olarak yer almıştır.

2. Manavgat'ın Coğrafi Özellikleri

Manavgat, Akdeniz bölgesinde yer almakta ve büyük ölçüde bu bölgenin özelliklerini taşımaktadır. Bölgenin ilk özelliği Akdeniz'e komşu olmasıdır. Bu komşuluğun en belirli etkisi iklim ve dolayısıyla bitki örtüsü üzerinde görülmektedir. Özellikle kıyı bölgeleri yerleşime ve tarıma elverişli alanlar sunmaktadır. İkinci bir özellik ise bölgenin dağlık bir yapıya sahip olmasından doğmaktadır. Özellikle Manavgat'ın kuzey taraflarında dağların önemli bir etkisi vardır. Yönsüz Dağı, Akdağ, Göğü Dağı, Fatmalar Dağı, Erkibet Dağı, Dede Dağı, Toka Dağı, Tepe Dağı, Kavanoz Dağı, Gür-len Dağı, Belen Dağı, Katran Dağı, Kavzan Dağı gibi küçük büyük birçok dağ Manavgat'ın kuzey bölümünde yer almaktadır. Teke Sancağı ile arasında sınır olan Köprüçay, Manavgat çayı, Çengel deresi ve onun kolları ve doğu tarafındaki Alara çayı bu bölgenin başlıca faydalandığı akarsulardır⁴⁰⁸. Bu genel değerlendirmeden sonra Manavgat'ın kapsadığı alanın coğrafi özelliklerinin detayına girebiliriz.

Bilindiği gibi Köprü suyu ve vadisi buranın en önemli yeryüzü şekillerini meydana getiren dağılımlardandır. Köprüçayı vadisi boyunca kayda değer genişlikte bir ova olmadığı gibi, iki tarafındaki sıra dağlar da vadiyi yakından izlemektedir. Bundan dolayı havza dardır ve Aksu havzası kadar beşeri faaliyet görülmez. Burada bir birinden çok mesafeli köyler bulunmakta olup aralarındaki bağ da zayıftır. Dağlar fazla kayalık ve sivri olmadığından köylerin yakınlarında otlu yay-lalar çoktur ve dolayısıyla burada eskiden beri iyi hayvancılık yapılmaktadır. En çok keçi sonra sığır yetiştirilmektedir. Bu bölgenin bazı yerlerinde çok sınırlı sayıda tarım yapılmaktadır. Daha batıda, Köprüçayı boyları da nispeten aynı yumuşak şekilleri gösterir ve bunların da az çok ekilecek tarlaları vardır ve bu sayede su boylarında arka arkaya birkaç köy yerleşmiştir⁴⁰⁹.

Hemen hemen Manavgat çayı havzasına giren Akseki yöresi de çetin engebelerdir. Her tarafı derin dereleyle yarılmış ve oyulmuştur. Böyle engebeli yerlerde de kayda değer genişlikte bir ova oluşmamıştır. Bu ba-

kımdan, Akseki bir birinden iyice farklı üç bölüme ayrılmaktadır. Bunlar: Gembos-Eynif uzunlamasına çukurluğu, Dağ köyleri (burası Akseki'nin hemen kuzeyindeki Emirhasan beline kadar olan yerlerdir) ve timariçi köyleri. Antik çağ insanları bu dağlık alanın daha ziyade sahile yakın kısımlarına yerleşmişlerdir. Aksu'nun aşağı çığırındaki Perge; Köprüçay'daki Belkis veya Aspendos; Beşkonak bucağı güneyine rastlayan Selge (şimdiki Zerk köyü) bunların en önemlilerinden olup, hemen hepsi müdafaası daha kolay plato parçaları üzerine kurulmuşlardır. Manavgat ırmağı ağız Çarşamba çayı çizgisinin doğusunda, bölgenin, ziraat alanı daha geniş; nüfus sıklığı daha fazla; zirai üretimi daha yüksek Adana bölümü; Erdemli boylarına kadar uzanan, Taşeli platosu ile başlar ve devam eder⁴¹⁰. Görüldüğü gibi Manavgat kazasının kuzey ile güney tarafları iklim, yerleşme, su imkânlarından faydalanma ve bitki örtüsü bakımından bir birinden farklılıklar göstermektedir. Denizden kuzeye doğru 10-15 km. gidildiğinde hemen dağlık alanlar başlamaktadır. Su imkânlarından faydalanma daha ziyade güney taraflardadır.

Dünden Bugüne Manavgat'ın Siyasi, Sosyal, Kültürel, İdari ve Ekonomik Yapısı

A- Manavgat'ın Siyasi ve Tarihi Gelişimi

1. Türk Hâkimiyetine Kadar Manavgat ve Çevresi

Manavgat'ın güney tarafları ki, büyük çoğunluğu ilkçağdaki ismiyle *Pamfilya* bölgesinde, kuzey tarafları ise Pisidya bölgesinde kalmaktadır. Pamfilya ovasının gerisindeki Toros kıvrımları, kuzeyde Likya masifini devam ettiren silsilelerle birlikte İç Anadolu'ya girmiş ve beraberce dağlık Pisidya'yı meydana getirmiştir. Pisidya güney dağlık bölgesinin bir tabii gibidir. Çünkü Likya ve Toros dağ dizileri burada hala depremlerle titreyen bir masif halinde bir araya toplanmışlardır. Genel yükseklikten ileri gelen nemlilik Pisidya'yı Likya ile ova Kilikya'nın bir devamı haline koymaktadır. Diğer taraftan akıntısız bir takım havzaların bulunması burayı denize ulaşması güç iç memleketler arasına sokmuştur. Pisidya'da eski çağların medeniyet ve kültür eserlerini saklayan bir takım höyükler, mağaralar bulunmaktadır. Pisidya ana yollar bakımından kenarda kalmış olduğundan, eski çağlarda buradaki halk küçük Asya'nın diğer bölgelerine nazaran bağımsız yaşamışlardır⁴¹¹.

Pamfilya ise "bütün kabileler diyarı" anlamına gelmekte olup, Anadolu'nun güney sahillerinin ortasında yer almakta ve bugünkü Antalya ilinin düzlük kısımlarına tekabül etmektedir. Kuzeyde Toroslar, güney-

407- Nail Kelleci, *Manavgat*, s.8; Orhan Tunçdemir, *Manavgat Tarih ve Turizm*, s.1; Hasan Kırtı, *Antalya'nın İtalyanlar Tarafından İşgali ve Kuva-yı Milliye'de Manavgat*, s.11.

408- Hüseyin Saraçoğlu, *Akdeniz Bölgesi*, İstanbul, 1989, Ekteki haritaları. Ayrıca bkz. 166 Numaralı *Muhasebe-i Vilayet-i Anadolu Defteri (937/1530)*, B.D.A.G.M., Ankara, 1995, s.193'deki harita.

409- Hüseyin Saraçoğlu, *Aynı eser*, s.296.

410- Talip Yücel, *Türkiye Coğrafyası*, Türk Kültürünü Araştırma Enstitüsü Yay.: 68, Ankara, 1987, s.96.

411- M. Şemseddin Günaltay, *Yakın Şark II Anadolu Eski Çağlardan Ahameniş'ler İstilasına Kadar*, Ankara, 1987, s.39-40; Ayrıca bkz. Süleyman Fikri Erten, *Antalya Tarihi*, İstanbul, 1940, s.10-11.

de Akdeniz gibi tabii hudutlara sahip olan Pamfilya'nın doğu ve batı hudutları konusunda ise ihtilaflar vardır. Adrasan burnu, Beşadalar, Tekirova, Olbia gibi yerler Pamfilya ile bölgenin batısında yer alan Likya'nın sınırı kabul edilmektedir. Doğu hududu da çeşitli şekillerde kabul olunmuş ve *Manavgat Çayı*, *Side*, *Syedra*, *Alanya* gibi yerler sınır olarak ileri sürülmüşlerdir⁴¹². Side veya Alanya'nın doğusundan itibaren dağlık Kilikya başlamaktadır⁴¹³. Manavgat'ın kuzey bölgeleri yani Selge (Zerk) gibi eski tarihi şehirlerin olduğu yerler az önce bahsettiğimiz gibi Pisidya'da kalmaktadır. Manavgat ve çevresi bu iki tarihi bölgenin geçirdiği tarihi ve kültürel süreci yaşamıştır⁴¹⁴.

Pamfilya bölgesinin en önemli nehirleri *Katarraktes* (Düdensu), *Kestros* (Aksu), *Eurymedon* (Köprüçay) ve *Melas* (Manavgat çayı)'tır ve bu nehirler Pamfilya'yı üç ayrı bölgeye ayırmaktadır. Bunların doğusunda ise *Alara*, *Karpuz* ve *Dim* çayları vardır. Bütün bu nehirler yüksek dağlar arasındaki dar ve derin vadilerden geçmekte ve ancak alt mecralarında kısa bir mesafede düzlük ile temasa gelmektedir. Pamfilya, batıda yükseklikleri 1500 m. aşmayan dağlar, kuzeyde ise yükseklikleri bazen 3000 m. aşan, yamaçları sarp ve arızalı dağ silsileleri ile çevrilmiş bulunmaktadır. Bu dağlar doğu istikametinde tedrici olarak sahile yaklaşmakta, bu bakımdan bu bölgenin tabii hududunu teşkil etmektedir⁴¹⁵. Bu dağlık bölgeden düzlüğe isal eden çeşitli yol ve geçitler vardır⁴¹⁶.

Pamfilya'nın başlıca şehirlerine göz atacak olursak: *Attaleia*, *Sillyon* ve *Side*'nin ikizkenar bir üçgenin uçlarını aldığı, biri birine eşit olan iki kenardan birinin ortasında *Perge*'nin diğerinin ortasında ise *Aspendos*'un bulunduğunu görürüz⁴¹⁷.

İklimi mutedil, toprakları verimli olan Pamfilya'da, pek eski zamanlardan beri insanlar yaşamışlardır. *Karain*, *Beldibi* ve *Çarkini*'nde yapılan araştırmalar bunu teyit etmektedir⁴¹⁸. *Clemens Emin Bosch*, bu bölgenin geçirdiği tarihi devirleri şöyle belirtmiştir: 1- Pre-historik devir (M.Ö. ?-1800), 2- Hititler devri (M.Ö.

1800-1200), 3- Lydialılar devri (M.Ö. 560-546), 4- Persler devri (M.Ö. 546-334), 5- Makedonyalılar devri (M.Ö. 334-301), 6- Ptolemaioslar devri (M.Ö. 301-218), 7- Selevkoslar devri (M.Ö. 218-189), 8- Bergamalılar devri (M.Ö. 188-133), 9- Roma eyaleti Kilikia devri (M.Ö. 102-36), 10- Amyntas devri (M.Ö. 36-25), 11- Roma İmparatorluk devri (M.Ö. 25- M.S. 284) ve Bizans devri⁴¹⁹. Görüldüğü gibi çok eski devirlerden itibaren bu bölge yerleşme yeri olmuş ve birçok kavmin ve devletin istilasına sahne olmuştur. Bu süreçte zaman zaman sıkıntılı günler geçirilse de genelde ticari ve ekonomik yönden tercih edilen yerlerden birisi olmuştur.

Bu bölgenin ilkçağlardaki şehirlerinin sosyal ve iktisadî hayatıyla kültüründen bahsetmek gerekirse; Side limanını alamayan Attalos II (M.Ö.159-138) buna karşılık Attaleia'yı kurmuş ve o, zamanın en önemli liman şehirlerinden biri olmuştur. M.S. II. ve III. yüzyılın ilk yarısı Anadolu ve bu arada Pamfilya şehirleri için bir altın devir olmuştur.

Bu dönemde *Side* de bir deniz ve ticaret limanıdır. Bu liman, bilhassa doğu Akdeniz ülkeleri ile ticarete bulunuyor ve getirttiği malların bir kısmını bu bölgede bulunan yollardan İç Anadolu'ya sevk ediyordu. *Aspendos*, o zamanlar seyr ü sefere elverişli olduğu anlaşılan *Eurymedon (Köprüçay)* üzerinde bir nehir limanıdır. İlk zamanlar, bilhassa Pers hâkimiyeti devrinde burası bir donanma üssü olarak kullanılmış, Attaleia'nın kuruluşundan sonra ise bir ticaret merkezi olarak gelişmiştir. Bundan başka civardaki tuz memlehalı, zeytinlikler, hububat ve at yetiştirmeğe elverişli düz ve geniş arazi bu şehrin zenginliğinin artmasında büyük amil olmuştur⁴²⁰. Büyüklük, nüfus ve zenginlik bakımından gösterdikleri farklılıklara rağmen bütün bu şehirlerin bazı müşterek vasıfları da bulunmaktadır. Bu şehirlerin hepsi, halkı emniyet altında yaşatmak ve ona muayyen bir konfor sağlamak kaygısıyla hareket etmektedirler. İlk etapta arazinin yapısından yani yüksek yerlerde şehirler inşa etmek gibi faydalanmışlardır. Sonra düzlüklere doğru yayılmışlardır. Ayrıca korunma ve muhafazada kale ve surlar da önemli bir vasıta olmuştur⁴²¹. Yine

412- Clemens Emin Bosch, *Pamphylia Tarihine Dair Tetkikler*, (Çev. Sabahat Atlan), Antalya Bölgesinde Araştırmalar no: 1, Ankara, 1957, s.13; Arif Müfid Mansel, *İlkçağda Antalya Bölgesi*, İÜEF Antalya Bölgesi Arkeoloji Araştırmaları İstasyonu Yayınları no: 1, İstanbul, 1956, s.3.

413- Gülay Tigrel, "*Alanya Yöresinde Antik Bir Liman*", *Belleten*, XXXIX, no: 156, Ankara, 1975, s.613-628.

414- Pisidya bölgesinin geçirdiği tarihi süreç ve buranın şehirleri ile ilgili daha geniş bilgi için bkz. Mehmet Özsait, *Heleneistik ve Roma Devrinde Pisidya Tarihi*, İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Yay., İstanbul, 1985; Ayrıca bkz. M. Şemseddin Günaltay, *Aynı eser*, s.39-40.

415- Arif Müfid Mansel, *İlkçağda Antalya Bölgesi*, s. 4; Şemseddin Günaltay, *Aynı eser*, Giriş.

416- Geçitler ve yollar konusunda bkz. Giray Ercenk, "*Pamphylia Bölgesi ve Çevresi Eski Yol Sistemi*", *Belleten*, LVI sayı 216, s.361-370.

417- Arif Müfid Mansel, *İlkçağda Antalya Bölgesi*, s.4-5.

418- Füzün Kınal, *Eski Anadolu Tarihi*, Ankara, 1987, s.9-12.

419- Clemens Emin Bosch, *Aynı eser*, s. 14-15; Ayrıca bu bölgenin ilkçağdaki durumu ve ticari ve ekonomik yapısı hakkında daha geniş bilgi için bkz. Behset Karaca, *XV. Ve XVI. Yüzyıllarda Manavgat Kazası*, s.10-16.

420- Gülay Tigrel, *Aynı makale*, s. 613-628; Arif Müfid Mansel, *İlkçağda Antalya Bölgesi*, s.10-13; A. Müfid Mansel, "*Antalya Bölgesinde (Pamfilya) 1943 Yılı Sonbaharında Yapılan Arkeoloji Gezisine Dair Kısa Rapor*" *Belleten*, IX, s.135-145; A. Müfid Mansel, *Side 1947-1966 Yılları Kazıları Ve Araştırmalarının Sonuçları*, Ankara, 1978, s.7-17; Şemseddin Günaltay, *Aynı eser*, s.28.

421- Arif Müfid Mansel, *İlkçağda Antalya Bölgesi*, s.13-14; M.Ö 2. yüzyılın ilk yarısı Side surlarının inşa tarihi olarak düşünülmektedir. Pamphylia şehir surları ve kapıları ile özellikleri konusunda daha fazla bilgi için bkz. Arif Müfid Mansel, "*Pamphylia şehir Surları ve Şehir Kapıları*", *Türk Tarih Kurumu Yıllık Konferansları I, Atatürk Konferansları 1963*, Ankara, 1964, s.215-234.

konforun bütün Pamphylia şehirlerinde iyi düşünül-
düğü ve bunun sonucu olarak pratik ihtiyaçları tama-
mıyla karşılayan bir kanalizasyon sisteminin mevcudi-
yetini görmekteyiz. Ayrıca bu şehirler halka bol su te-
mini için büyük tesisler meydana getirmişlerdir. Mese-
la Side'nin suyu Manavgat çayından alınarak yaklaşık
olarak 30 kilometrelik bir mesafeden kayalıkların ya-
maçlarında yahut tepelerin altında oyulmuş kanallar-
dan ve vadilerde bina edilmiş su kemerlerinden geç-
mek suretiyle şehre getirilmiştir. Yine hamam ve tiyat-
ro gibi eserler bu şehirleri tamamlamaktadır. Bölgede-
ki halkın dini inançlarına mabetler cevap vermektedir.
Pamphylia mabetlerinin en güzel ve çeşitli örneklerine
Side'de rastlanılmaktadır. Şehir surlarının dışında mez-
arlıklar da vardır. Yani kısacası bu şehirler o devrin in-
sanlarının her türlü ihtiyaçlarını karşılayacak şekilde ta-
sarlanmışlardır⁴²². İşte bu güzelliklerle dolu şehirlerin in-
sanlarının zengin olduğunu görmekteyiz.

Bu zenginliğin kaynakları ise burada her tür-
lülü hububatın yetiştirilmesi, zeytinlikler, bahçeler, en
önemlisi de ticarettir. Side ve Antalya limanları vasıta-
sıyla bölgenin hububat ve diğer mahsulleri İtalya ve
Roma'ya sevk edilmektedir. Yine burada mermer bol-
luğu göze çarpmaktadır. Mermer burada bulunmadı-
ğına göre bu adalardan getirilmiştir. İşte bütün bu hu-
suslar Akdeniz ülkeleri arasında yapılan deniz ticare-
tinin Pamphylia şehirlerinin başlıca zenginlik kaynağı
olduğunu göstermektedir. Side korsanlık yapma fırsatı-
ndan istifade etmek için kuvvetli bir ticaret filosuna
da sahip bulunmaktadır.

Birçok tüccar servetlerini bu deniz ticaretine
borçludurlar. Pamphylia bölgesinin zenginliğinde sa-
nayinin de büyük rolü vardır⁴²³. Side'den başka bur-
daki Perge, Sillyon, Attaleia gibi birçok şehir ve liman
bölgenin kalkınmasına önemli oranda katkıda bulun-
muştur⁴²⁴. Kısacası günümüzde de kalıntılarını gördü-
ğümüz Aspendos, Side, Selge gibi şehirler buranın en
önemli yerleşim yerleri olmuşlar ve birçok tarihi ola-
ya tanıklık etmişlerdir. Buranın dışarıya açılmasında ve
ticarete Köprüçay, Manavgat çayı ve Side önemli bir
yer olmuş ve liman imkânı sağlamıştır. Buradaki tica-
rette büyük oranda İtalya, Roma, Kıbrıs, Suriye ve Mısır
gibi yerlerle gerçekleşmiştir.

2. Türk Hâkimiyeti Döneminde Manavgat ve Çevresi

a. Anadolu Selçukluları ve Beylikler Dönemi

Sultan I. Alâeddin Keykubad, Akdeniz'de

422- Arif Müfid Mansel, *İlkçağda Antalya Bölgesi*, s.13-21.

423- Arif Müfid Mansel, *İlkçağda Antalya Bölgesi*, s.24-26; Side Limanı ve Side şehrinin özellikleri hakkında daha geniş bilgi için bkz. A. Müfid Mansel, *"Antalya Bölgesinde (Pamfilya) 1943 Yılı Sonbaharında Yapılan Arkeoloji Gezisine Dair Kısa Rapor"* *Belleten*, IX, s.135-145.

424- Arif Müfid Mansel, *İlkçağda Antalya Bölgesi*, s.13.

Antalya'nın doğusunda ikinci bir ticaret limanı ve as-
keri üs elde etmek gayesiyle Rumların Kalonoros,
Avrupalılar'ın Candelore dedikleri beldeyi iki ay ka-
dar süren kuşatma sonunda fetih etmiştir (1221). Şe-
hir birkaç yıl içerisinde yeniden inşa edilerek sultanın
adına izafeten Alaiye adını almıştır. Burası uzun müd-
det sultan ve haleflerinin kışlak merkezi olmuştur. Ay-
rıca Antalya'nın yanında ikinci bir ticaret limanı ve as-
keri üs görevi görmüştür. Sultan daha sonra kışlamak
üzere Antalya'ya giderken yolu üzerindeki Alara kale-
sini de teslim almıştır⁴²⁵. Yine Sultan geri kalan yerle-
rin fethedilerek bölgede huzur ile istikrarın tam ola-
rak sağlanması ve ticari yönden buralardan istifade
etmek düşüncesiyle Mübarizeddin Ertokuş'u görev-
lendirmiştir. Onun görevi Antalya'dan Silifke'ye ka-
dar kıyı bölgesinde henüz fethedilmeyen yerleri al-
maktır. Bu ordu denizden ve karadan hareket ede-
rek 40 kale fethetmiştir. Bu doğrultuda Manavgat da
muhtemelen 1225'de ele geçirilmiştir⁴²⁶. Bundan son-
ra Antalya'dan Alaiye'ye kadar uzanan sahil bölgesi
ve buradaki yerler Selçukluların Akdeniz'deki önem-
li ticari ve ekonomik faaliyetlerinin kavşak noktala-
rı olacaktırlar. Türkiye Selçukluları ticareti geliştirmek
için birçok kervansaray yapmıştır. Bunların dönemin-
de şehirlerarası yollar üzerinde inşa edilen kervan-
saray sayısı 132'yi bulmuştur. Antalya-Alanya arasın-
da 3, Eğirdir-Antalya arasında 5, Konya-Eğirdir arasın-
da 6, Konya-Seydişehir-Antalya arasında 10 kervansa-
ray bulunmaktadır. Bu rakamların da gösterdiği gibi
Konya-Antalya ve Antalya-Alanya arasında işlek bir ti-
caret ağı bulunmaktadır⁴²⁷. Bu ticaret ağı kervan yol-
ları üzerinde birçok han, köprü, çeşme yaptırılmasıyla
daha da işlerlik kazanmıştır. Bu konuda misal vermek
gerekirse, Konya-Beyşehir, Gemboş ovası, Eynif ovası,
Kesikbeli, Pazarçayı üzerinde köprü, Gemboş'ta Orta-
payam hanı, Tesbili hanı, Üzümcü hanı, Eynif'te Tolha-
nı, Kesikbelinin önünde Kargı hanı, Pazarçayının üle-
rinde Pazar köprüsü gibi. Alanya ticaret yolu üzerin-
de de Alara han ve Şarapsa han yaptırılmıştır⁴²⁸. Aynı
doğrultuda Teke Sancağı'nın kapladığı bölgede ve bu-
rasının etki alanında olan yerlerde de birçok tarihi ya-
pılar yapılarak ticaret geliştirilmeye çalışılmıştır⁴²⁹. So-

425- *Doğuştan Günümüze Büyük İslam Tarihi*, VIII, İstanbul, 1992, s.283-284; Hasan Kırtı, *Aynı eser*, 2003, s.18-19; Ke-
nan Bilici, *"Alanya'nın Fethi Meselesi: Bir Tesbit"*, *Adalya*,
No. IV/1999-2000, İstanbul, 2000, s.287-290; Necdet Öztürk,
*"Alanya'nın Türkler Tarafından Fethi ve Sonrasına Dair
Bazı Düşünceler"*, 9. *Tarih ve Kültür Semineri 1999*, Alanya,
2004, s.429-433

426- *Doğuştan Günümüze Büyük İslam Tarihi*, VIII, s.285-286;
Hasan Geyikoğlu, *"Antalya'nın İlk Türk Mülki Amiri ve Ku-
mandanı Mübarizettin Ertokuş'un Faaliyetleri ve Eserle-
ri"*, No. V/2001-2002, *Adalya*, İstanbul, 2002, s.192-193.

427- Bahattin Keleş, *"Türkiye Selçukluları'nın XIII. Ve XIV. Yüz-
yılıda Kıbrıs Krallığı, Ceneviz ve Venediklilerle Olan Tica-
retinde Antalya'nın ve Alanya'nın Yeri ve Önemi"*, *Alanya
Tarih ve Kültür Seminerleri IV*, Alsav, Alanya, 2007, s.156.

428- Hasan Kırtı, *Aynı eser*, s.19.

429- Bu konuda daha geniş bilgi için bkz. Behset Karaca, *XV.*

nuç olarak Alanya ve Antalya şehirleri, Türkiye Selçukluları döneminde önemli gelişme göstermiştir. Venedik, Ceneviz, Kıbrıs, Mısır, Suriye ve diğer Avrupa ülkeleriyle ticari ilişkiler kurulmuş ve bunun sonucunda Alanya ve Antalya'dan bu ülkelere kereste, şeker, balmumu, şap ipekli dokumalar ve köle ihraç edilmiştir. Buna karşılık kâğıt, cam eşya, ipekli ve yünlü kumaşlar ve elbiseler, şeker, sabun ve buna benzer maddeler satın alınmıştır⁴³⁰. Ayrıca, Rodos, Girit, Ege adaları gibi adalarla da önemli ticaret ilişkileri olmuştur⁴³¹. Bu ticari ilişkilerden ve gelişmeden Manavgat, Alanya ve Antalya kadar nasibini alamamıştır. Çünkü Alanya ve Antalya'nın sosyal ve kültürel anlamda daha fazla yapısı ve eserleri bulunmaktadır. Fakat bu şehirlerden sonra Manavgat, kıyı şeridinde en önemli yerleşim yeridir. Yine eski çağlarda olduğu gibi Köprüçayı, Manavgat çayı ağzından ve Side'den denizle bağlantısı olup bu çevreye bazı imkânlar sunmaktadır. Bütün bunların yanında ormanlarıyla bölgeler arası ve uluslar arası ticarete katkıda bulunmaktadır.

Anadolu Selçuklu Devleti'nin son yıllarında Anadolu'da İlhanlıların nüfuzu artınca uç bölgelerdeki aşiret ve uç beyleri beylik kurmaya başlamışlardır. Bu beyliklerden Hamidoğulları ve bunların bir kolu olan Tekeoğulları, ayrıca Karamanoğulları, Alaiye Beyliği ve Manavgat Emirleri gibi beylik ve emirliklerin Antalya, Alanya ve Manavgat tarihinde ve buradaki siyasi, sosyal, kültürel ve ekonomik gelişmelerde etkisi olmuştur. Manavgat, Antalya ile Alanya'nın arasında olduğu için hepsinden belirli ölçüde etkilenmiş ve bunlarla ilişkisi olmuştur.

Bu tarihi süreç ise şu şekilde gelişmiştir: Antalya ve çevresinde kurulan Hamid oğullarının Antalya şubesine Teke Beyleri veya Teke oğulları tabiri Emir Mübarizüddin Mehmed Beyden sonra kullanılmaya başlamıştır. Mehmed Bey, bu beyliğin en önemli beylerinden biridir ve Kıbrıslılarla mücadele etmiştir. 1361'de Kıbrıslılar Antalya'yı zapt etmişlerdir. Mehmed Bey mücadeleye devam ederek Memluklular, Alaiye ve Manavgat Emirleri ile irtibat ve ittifaklar kurarak Antalya'yı yeniden 1373'de fethetmiştir⁴³². Görüldüğü üzere 1360'larda Manavgat Emirliği bulunmakta ve Manavgat'a hâkim olduğu anlaşılmaktadır. Fakat Manavgat çoğunlukla Tekeoğullarının hâkimiyeti altında kalmıştır.

ve XVI. Yüzyıllarda Teke Sancağı, Isparta, 2002, s.145-148.

430- Bahattin Keleş, *Aynı makale*, s.159-160.

431- Mustafa Oral, "**Selçuklu'dan Cumhuriyet'e Alanya-Kıbrıs İlişkileri**", *Alanya Tarih ve Kültür Seminerleri IV*, Alsav, Alanya, 2007, s.161.

432- Hasan Kırtı, *Aynı eser*, s.19; Teke oğulları ile ilgili olarak daha geniş bilgi için bkz. **Doğuştan Günümüze Büyük İslam Tarihi**, s.566-569; Şehabettin Tekindağ, "**Teke-eli ve Teke-oğulları**", *TED*, VII-VIII (1977), s.55-94; İsmail Hakkı Uzunçarşılı, **Anadolu Beylikleri ve Akkoyunlu, Karakoyunlu Devletleri**, Ankara, 1984, s.67-69; Behset Karaca, **XV. ve XVI. Yüzyıllarda Manavgat Kazası**, 22-24.

Selçukluların varisi olarak ortaya çıkan bir diğer beylik de Karamanoğullarıdır. Karamanlılar bu bölgede özellikle Alanya üzerinde etkili olmuşlardır. Karamanoğullarının sınırları Akdeniz sahilinde Silifke'den Alanya'ya kadar uzanmaktadır. Karamanlılar Alanya'ya ilk olarak 1276 yılında Şemseddin Mehmed Bey zamanında hâkim olmuşlardır. İşte bundan sonra Alanya, stratejik konumundan dolayı Kıbrıslılar ile Karaman ve Mısır Memluklu yönetimi arasında bir mücadele alanı haline gelmiştir⁴³³. 1333'de Alaiye'ye gelen İbn Batuta, buranın Türkmenlerle meskûn olduğunu ve burada Mısır, İskenderiye ve Suriye tüccarlarının ticaretle meşgul olduklarını söylemektedir. Yine O, burasının çok ağaçlık bir yer olduğunu ve ağaçlarının İskenderiye ve Dimyat'a ve oradan da çeşitli Mısır şehirlerine gönderildiğini belirtmektedir⁴³⁴. Karamanoğullarının hâkimiyeti daha ziyade Alanya ve çevresindedir. Alanya çayından batıya pek geçmemesine rağmen Manavgat da belirli ölçüde bu beylikten etkilenmiştir.

Alanya Kıbrıs kralının Anadolu sahillerine saldırdığı sırada, muhtemelen 1360'da bağımsız bir beylik olmuştur. Bu şekilde Alanya'ya Alaiye beyleri hâkim olacaklardır. 1361'de Antalya'yı zapt eden Kıbrıs kralı Pierre, Alaiye şehrinin beyini de, civardaki Manavgat beyi ile birlikte kendine tabi olmaya mecbur etmiştir. Daha sonra Alaiye beyi, Hamid oğlu Mahmud beyin Antalya'yı istirdat için 1364'de yapmış olduğu muhasaraya ve hücumu iştirak etmiştir. Fakat onun şehri denizden kuşatmak için gönderdiği gemiler yakılmış ve teşebbüs başarısızlığa uğramıştır. Daha sonra Alaiye beyinin bu hareketini affetmeyen Kıbrıs kralı Pierre, 1366'da bir donanma göndererek Alaiye'yi zapt etmeye çalışmıştır. Fakat bunda pek başarılı olamamıştır. 1450'de Alaiye Beyi Lütfi Bey ile Kıbrıs kralı Jean arasında bir dostluk ve ticaret anlaşmasının yapıldığı görülmektedir. Alaiye Beyliği bu anlaşmayı Karamanoğullarının telkiniyle yapmıştır. Osmanlıların burayı fethine kadar Alanya'da Karamanoğullarına tabi Alaiye Beyliği bulunmaktadır. Zaman zaman bu beyliğin de Manavgat ve çevresi ile ilişkileri olmuştur.

Görüldüğü gibi bugünkü Antalya ilinin bir kısmı Tekeoğullarının, bir kısmı da ilk önce Karamanoğullarının, sonra Alaiye ve Manavgat emirlerinin elindedir. Hatta zaman zaman bölgede Kıbrıs Krallığı ve Memlukluların etkileri de görülmektedir. Manavgat ve çevresi bu beylikler, emirlikler ve devletlerden belirli ölçüde etkilenmiştir. Fakat çoğunlukla Manavgat çayından batısı Osmanlıların eline geçinceye kadar Tekeoğullarının elinde kalmıştır⁴³⁵.

433- Mustafa Oral, *Aynı makale*, s.163, Ayrıca İ.H. Konyalı, *Alanya*, s.67.

434- Besim Darkot, "**Alaiye**", *İA*, I, Eskişehir, 1997, s.288.

435- Daha geniş bilgi için bkz. Behset Karaca, **XV. ve XVI. Yüzyıllarda Manavgat Kazası**, s.22-24.

b. Osmanlılar Dönemi

Yıldırım Bayezid Anadolu'daki Türk birliğini sağlama mücadeleleri sonunda 1391'de Antalya üzerine yürümüş ve şehri ele geçirmiştir. Bu tarihlerde Manavgat da Osmanlı hâkimiyetine geçmiştir. Bu bölgede huzur Ankara Savaşından sonra tekrar sekteye uğrayacaktır. Ancak Teke Beyliğinin tamamen ortadan kalkmasıyla Manavgat ve çevresinde huzur ve istikrar sağlanacaktır. II. Murad devrinde Osmanlılar Manavgat ve çevresine tekrar hâkim olacaklardır⁴³⁶. 1455 tarihlerinde Osmanlı Devleti Manavgat çayından doğuya hâkim değildir. Çünkü Manavgat'ın Teke ile birlikte defterlere kaydedilmesi, yine Alaiye Sancağı'na ait müsellemlerin sadece Manavgat kazasında yer almasının da sebebi bu olmalıdır⁴³⁷.

Bu bölge Osmanlı Devleti'nin eline geçince burada da diğer yerlerde olduğu gibi tahrir işlemleri yapılmıştır. İlk tahrir defterleri olmamakla birlikte elimizde 1455 tarihine ait defter vardır ve buradaki kayıtlar da bizi 50-60 yıl öncesine götürmektedir. Fatih'ten önce en az Manavgat ve çevresinde 3 civarında tahrir yapılmıştır⁴³⁸. Alanya ve çevresi daha sonra alındığı için tahrir işlemleri burada Manavgat'tan sonra olacaktır.

Karamanoğullarının Alanya beyliği için önemli bir tehlike olmaktan çıkması ise 1466'da Osmanlı'nın Karaman'ı alması ile olmuştur. Alanya Anadolu'nun Akdeniz kıyısında olup da en son Osmanlı hâkimiyeti altına giren şehir olmuştur. Osmanlılar Alanya'yı 1471 yılında fethetmişlerdir⁴³⁹. Bu fetih'ten sonra burada da tahrir işleminin başladığı görülmektedir. Sonuç olarak Osmanlı Devleti bu şekilde bütün orta ve batı Akdeniz bölgesine hâkim olmuş ve ticari ve ekonomik yönden buralardaki limanlardan istifade etmeye başlamıştır.

3. Manavgat ve Çevresinde Sosyal Hareketler

a- Sürgünler

Teke-ili ve Hamid-ili gibi yerlerden heterodoxe eylemlerle ilgisi olanlar sürgüne tabi olmuşlardır. Yani Safevi Devleti veya Safevi tarikatıyla bir şekilde irtibatı bulunanlar ve bazı olaylara karışanlar sürgüne tutulmuşlardır. Muhtemelen bu sancakların yanında ve bu bölgede olan Manavgat kazasından da bu türden sürgünler olmuş olmalıdır. Özellikle Şahkulu isyanından sonra bu sürgünlerin bölgenin sosyal ve ekonomik hayatında önemli bir yeri vardır⁴⁴⁰.

436- Hasan Kırtı, *Aynı eser*, s.20-21; İ. Hakkı Uzunçarşılı, *Aynı eser*, s.67-69.

437- Daha geniş bilgi için bkz. Behset Karaca, *XV. ve XVI. Yüzyıllarda Manavgat Kazası*, 25-27.

438- Behset Karaca, *XV. ve XVI. Yüzyıllarda Teke Sancağı*, s.14; *MAD 14*, s.156/a-227/a, 383/a-410/a, 435-436.

439- Mustafa Oral, *Aynı makale*, s.164-165.

440- Şahkulu isyanı ve bu tür sürgünlerle ilgili olarak daha geniş bilgi için bkz. Behset Karaca, *XV. ve XVI. Yüzyıllarda Teke*

Manavgat kazasında heterodoxe eylemlerle ilgisi olan bu sürgünlerden farklı olarak sürgünlerin de olduğunu görmekteyiz. Bu sürgünlerin sebeplerini, nedenlere olduklarını ve ne zaman meydana geldiğini *Mühimme* defterlerindeki hükümlerden ortaya çıkarmamız mümkün olmaktadır. Bu hükümlere dayanarak sürgünlerin daha çok *Kıbrıs* ve *Rodos* gibi yerlere yapıldığını görüyoruz. Aşağıda görüleceği gibi, XVI. yüzyılın ikinci yarısında başlayıp aşağı yukarı yüzyılın sonlarına kadar etkisini gösteren suhte ayaklanmalarına karşın, huzuru bozan veya soygunculara yataklık eden fesad ehlinin Rodos ve Kıbrıs gibi adalara sürülmesi için sık sık ferman çıktığı görülmektedir⁴⁴¹.

Alaiye Sancağı ve Manavgat kazasından Kıbrıs adasına sürgünlerle ilgili hükümlerin tespit edebildiğimiz kadarıyla 1573 tarihinde başladığını ve bu tarihle birlikte 1574-1583 tarihlerinde yoğunluk kazandığını görmekteyiz. Bu sürgünlerin amacı, huzuru ve güvenliği bozan fesad ehlini cezalandırmak, daha çok hayvancılıkla geçinen ve ziraatla uğraşan halka zarar veren konar-göçerleri bu bölgeden uzaklaştırarak oralarda halkın dirlik ve düzenini sağlamak, yeni fethedilen Kıbrıs Adası gibi yerlerin imar ve iskânını da gerçekleştirmektir. Böylece devlet hem cezalandırma metodunu hem de imar ve iskânı bir arada yapmaktadır. Kıbrıs'ın imarı ve iskânı için yapılan sürgünlerde hangi şartlarda olanların sürüleceği bazı *Mühimme* hükümleriyle çok güzel açıklanmıştır. Mesela, Manavgat kadısına gönderilen bir hükümde, Kıbrıs'a adam sürmek için gelecek olan kadı ve çavuşa bu emri gösterip kendi halinde ve ticaret ile meşgul olan adamlara dokunmayıp işsiz, güçsüz, bekâr ve faizci kimseleri sürgün etmeleri istenmektedir⁴⁴².

Alaiye Beyine ve Manavgat kadısına gönderilen başka bir hükümde; Kıbrıs'ın imarı ve ihyası için her 10 haneden bir hane toplanıp Kıbrıs'a gönderilmesi, fakat ehl-i fesat ve şirret adamları seçip sulehaya ve kendi halinde kimselere dokunulmaması ve gönderilen kimselerin bir defteri Kıbrıs'a bir suretinin de İstanbul'a gönderilmesi istenmektedir⁴⁴³. Bu iki hüküm de bize hangi şartlarda olanların sürülecekleri konusunda çok güzel fikir vermektedir. Kısacası sürgüne tâbi olanlar, kent ya da şehirle fazla bütünleşmemiş kişiler, tefeciler, sabikalılar, topraksız, bağ, bahçe

Sancağı, s.46-51; Behset Karaca, "*Safevi Devleti'nin Ortaya Çıkışı ve II. Bayezid Dönemi Osmanlı-Safevi İlişkileri*", *Türkler*, IX, Ankara, 2002, s.409-418; Behset Karaca, "*Osmanlı Devleti'nde Konar-Göçer Zümrelerin (Yörükler) Safevi Devletiyle İlişkileri*", *Arayışlar-İnsani Bilimleri Araştırmaları*, sayı 14, Isparta, 2005, s.17-36

441- 6 Rebiülevvel 981 tarihli hüküm: *BOA, MD (Mühimme Defteri) 22*, s.132/265; 26 Rebiülevvel 981 tarihli hüküm: *MD 22*, s.275/540; 26 Zilkade 991 tarihli hüküm: *MD 52*, s.161/402; Ayrıca bkz. Behset Karaca, *XV. ve XVI. Yüzyıllarda Teke Sancağı*, s.51-54.

442- 27 Safer 981 tarihli hüküm: *MD 22*, s.96/198.

443- 11 Muharrem 982 tarihli hüküm: *MD 24*, s.183/490.

ya da tarla konusunda uzun süren anlaşmazlıklara taraf olmuş kişiler ve yeni göçmenlerdirler. Kıbrıs'a sürülüp burada iskân edilen kişiler Anadolu yakasına geçerse tekrar yakalanarak Kıbrıs beylerbeyliğine teslim edilmektedirler⁴⁴⁴.

Osmanlı hükümeti, Kıbrıs'a gidenlere birçok imtiyaz vermesine rağmen sürgün politikasından beklediğini alamamış, projenin uygulamaya başlamasından birkaç yıl sonra çıkarılan bir fermanla Kıbrıs'a Anadolu'nun çeşitli yörelerinden bilhassa güneyden gönderilen 12.000 aile ya da haneden yalnızca birkaç yüzünün orada kaldığı belirtilmiştir. İnsanları Kıbrıs'a gitmekten alıkoyan ve sürülenlerin adadan ayrılmasına yol açan neden, bölgedeki korsan saldırıları neticesinde oluşan güvensizlik olabilir. Sürgünler arasında çok sayıda sabıkalı bulunması da Anadolu'da yaşadıkları huzursuzluk döneminden sonra sakin bir hayat sürmek isteyen kişileri ürkütüyor olsa gerektir. İşte bu gibi nedenlerden dolayı iskân amacıyla Kıbrıs'a yapılan sürgünlerin pek başarıya ulaşmadığını söyleyebiliriz⁴⁴⁵. Fakat bütün bunlara rağmen, XVI. yüzyıl boyunca devam eden *heterodoxe* eğilimler dolayısıyla olsun veya iskân ve fesad ehlini cezalandırmak hasebiyle olsun bütün bu sürgünler, Manavgat ve çevresinin demografik yapısında büyük değişiklikler meydana getirmiştir.

b- Suhte Ayaklanmaları Sırasında Manavgat

XVI. asrın ikinci yarısından itibaren Osmanlı Devleti'nin karşılaştığı en önemli meselelerden birisi, Anadolu'da yaşanan geniş çaplı sosyal ve kültürel çalkantılar olmuştur. Bu çalkantılar ve problemler devleti ve halkı derinden etkilemiş ve birçok bölgede silinmesi zor izler bırakmıştır. Hiç şüphesiz bu tür olayların olmasında, *iktisadî darlık*, *vergi sisteminin bozulması*, *zirai ekonomide kriz*, *şehzadeler arasındaki taht kavgaları* ve *idarî düzenin bozulması* gibi başlıklar altında toplayabileceğimiz çeşitli faktörler başta gelmektedir. Ayrıca, Türkiye, XVI. yüzyılın başından itibaren resmî veya özel iş alanlarında erimesine imkân bulunmayan boş insan kitlesinin büyük çoğunluğu "*çift bozan*"lardan ibaret "*bekâr ve gurbet taifesi*"nin altına girmiş ve bu yüzden ayaklanmalar başlamıştır⁴⁴⁶.

XVI. yüzyılın ikinci yarısındaki ayaklanmalarda kendilerine "*suhte*" denilen medrese öğrencileri önemli rol oynamışlardır. Birer vakıf kuruluşu olan medreselerde öğrenci sayısı, özellikle XVI. yüzyılda

büyük bir artış göstermiştir. XVI. yüzyılın ikinci yarısına kadar olan sürede devlet genişlediği ve medrese bitirenlere iş imkânı sunduğu için bu problem olmamıştır. Fakat XVI. yüzyılın başlarında, Türkiye'nin girdiği bunalımlı dönemde ise, çift bozanlığın artması sonunda medreselerdeki öğrenci sayısı hızla büyümüş ve bunu müteakip, burayı bitirenler devlet kapısında iş bulamaz olmuşlardır. Buna ek olarak, bir çeşit öğrenci yurtları olan imaretlerde, öğrencilerin toplumdandan kopuk bir hayat sürmeleri, onlarda bir takım ruhsal bunalımlar meydana getirmiştir. Bunun sonucunda da ahlak dışı davranışlar yapmaya, halkın kadın kız çocuklarına saldırmaya, köylere ve kasabalara çıkarak zorla yiyecek ve para v.b. şeyler toplamaya başlamışlardır. Suhteler, bu gibi yanlış davranışlarını önleyerek kendilerini yola getirmeye çalışan devlet güçlerine silahla karşılık vermeye başladıkları gibi ayrıca hızlı bir şekilde örgütlenmişlerdir. Bu tür olaylar XVI. yüzyılın sonlarına kadar devam etmiştir⁴⁴⁷.

Alaiye Sancağı ve bu sancağın kazası olan Manavgat da suhte ayaklanmalarının en çok yoğun olduğu bölgelerden birisidir. Buradaki suhte olayları ve bunların etkisi konusunda Mühimme hükümleri detaylı bilgi vermektedir⁴⁴⁸. Alâiye Sancağı'nda suhte olayları ile ilgili tespit edebildiğimiz en eski kayıt 2 Haziran 1560/6 Receb 967⁴⁴⁹ ve Teke Sancağı'nda 19 Nisan 1560/23 Receb 967 tarihli olup⁴⁵⁰ hemen hemen yakın tarihlerde bu bölgede suhte olaylarının başladığını ve zaman zaman bu bölgedeki suhtelerin birbirleriyle birleştiklerini göstermektedir.

13 Mayıs 1571/19 Zilhicce 978 tarihli bir *Mühimme* hükmünde, Alâiye ve Manavgat'ta sakin olan suhte tairesi ittifak edip 200 kişi kadar olduktan sonra Karahisar'a tâbi *Karatay* karyesine hücum ederek, oğlanlarını alıp, mallarını yağma ettiği ve bir kaç da adam öldürdüklere Teke Sancağı suhteleriyle de birleştikleri bildirilmektedir⁴⁵¹. Özellikle Manavgat ve çevresinin dağlık olması suhtelerin ayaklanmasında, saklanmasında ve yakalanmasında etkili olmaktadır. Hal böyle olunca bölgede huzur ve asayiş sağlamaya güç olmaktadır⁴⁵².

447- Mustafa Akdağ, *Aynı eser*, s.93-207; Behset Karaca, **XV. ve XVI. Yüzyıllarda Teke Sancağı**, s.54-60.

448- Buradaki suhte olayları ile ilgili olarak birçok Mühimme hükmü bulunmaktadır. Bu konuda daha geniş bilgi için bkz. Behset Karaca, **XV. ve XVI. Yüzyıllarda Manavgat Kazası**, s.29-34.

449- MD 3, s.319/933

450- MD 3, s.338/987; Behset Karaca, **XV. ve XVI. Yüzyıllarda Teke Sancağı**, s.54-60.

451- MD 14, s.1086/1514.

452- Alaiye beyine ve liva-i mezburda vaki olan kadılara hükmü; Alaiye, Manavgat ve nevahi-i Alaiye kadıları mektup gönderip Alaiye Sancağı dağlık yer olmakla eşkiyadan çok zarar görüldüğü halde Yahya Beyin gayreti ile eşkiya temizlenip rahat oldukları bildirilmekle yine daima müteyakkız olup il eri ve muhafazada kalan sipahiler ve hisar erleri ile eşkiyayı tedip etmesi hakkındaki hüküm: 17 Cumadelula 993 tarihli hüküm: MD 58, s.143/377.

444- 18 Nisan 1576/19 Muharrem 984, 17 Ağustos 1577/2 Cumadelahire 985, 24 Ağustos 1577/9 Cumadelahire 985, 25 Kasım 1577/12 Receb 985 tarihli hükümler: *Mühimme Zeyli* 3, s.86/214; MD 31, s.168/378; MD 31, s.204/457;

445- Suraiya Faroqhi, **Osmanlı'da Kentler ve Kentliler**, İstanbul, 1994, s.347; Behset Karaca, **XV. ve XVI. Yüzyıllarda Teke Sancağı**, s.51-54.

446- Bu olayların sebepleri hakkında daha geniş bilgi için bkz. Mustafa Akdağ, **Türk Halkının Dirlik ve Düzenlik Kavgası**, İstanbul, 1995, s.33-92.

Suhte taifesinin cezalandırılması ise, umumiyetle şerle hareket ederek katledilmek veya suçları az ve kısasa müstahak değil ise küreğe konulmak suretiyle olmaktadır. 11 Aralık 1583/26 Zilkade 991 tarihinde Antalya, Alâiye, Manavgat, Kalkanlı ve Karakaş kadılarına gönderilen bir hüküm bunu bütün açıklığıyla ifade etmektedir. Şöyle ki; “*katle müstahak olmayan ne kadar mücrim var ise küreğe konulmak için Rodos’a gönderilmesi fakat cüz’i bir kabahat için küreğe gönderilmesi*” bildirilmektedir⁴⁵³.

Levend ve öğrenci hareketlerine karşı hükümetin savaşa yöntemi ise genelde sancaklara muhafızlar ve müfettişler atanması, il erleri örgütünden yararlanma, gençlerin kefile bağlanmaları, halkın silahtan arınması, kanun dışı (işkence-yıldırma yolu) tedbirleri, düzenlik örgütlerindeki yetkililerin kişisel davranışları⁴⁵⁴ ve Rodos ile Kıbrıs adasına sürgün şeklinde olmaktadır⁴⁵⁵. Bütün bunlarla birlikte devletin, zaman zaman suhteleri islah için *genel af* çıkardığını görmekteyiz⁴⁵⁶.

(Bkz.) Kitabımızın 1.Cilt, “IV-5-MİLLİ MÜCADELE DÖNEMİ ANTALYASI-11.MANAVGAT” Bölümünden de bir başka açıdan incelenebilir.

B- Manavgat’ın İdari Yapısı

Manavgat’ın idari yapısı Osmanlıların ilk dönemlerinden günümüze kadar devamlı değişiklik göstermiştir. Bunun için idari yapıyı tam olarak ortaya koymak biraz güç olmaktadır. XV. ve XVI. asırda Alaiye Sancağı’na bağlı olan Manavgat kazası, Köprüçayı ile batıdan Teke Sancağı’ndan ayrılmakta, doğu sınırı ise Manavgat çayında sona ermektedir. Manavgat çayından doğudaki alan Alaiye kazasının sınırları içerisindeydi. Yani Manavgat ırmağından Alara çayına kadarki ve oradan Alanya’ya kadar uzanan alan kaza olarak Alaiye kazasıydı. Nahiye olarak ise burada birçok nahiye bulunmaktadır. Bugünkü Akseki ve çevresinde ise Akseki kazası yer almaktadır. Yine bu yüzyıllarda İbradi Manavgat kazası sınırları içerisinde köy olarak bulunmaktadır. XVI. asrın sonları ve XVII. asra ait bazı belgelerde ve daha sonraki dönemlerde Düşenbe kazası veya nahiyesinden bahsedilmekte ve burası da Manavgat çayından doğudaki alana tekabül etmektedir. Muhtemelen Manavgat nehri ile Alara nehri arasındadır. XIX. asırdaki birçok salnamede ise günümüzdeki Manavgat ilçesi sınırlarının bir kısmı içerisinde Düşenbe, Manavgat, Beşkonak nahiyeleri yer almaktadır. İbradi ise nahiye olarak Akseki kazasına bağlı görülmektedir. Kısaca günümüzdeki Manavgat sınırları içerisinde farklı dönemlerde değişik nahiye ve köyler yer almış ve idari taksimat farklılık arz etmiştir. Günümüz Manavgat ilçesi sınırla-

rı, bu sınırların geçirdiği değişim, köylerin dağılımı, kazanın Osmanlıdan günümüze idari durumu konularının belirtilebilmesi için Düşenbe, İbradi, Beşkonak, Manavgat nahiyelerinin de bilinmesi ve aydınlanması gerekmektedir. Cumhuriyetle birlikte ise günümüzdeki sınırlarına ulaşmış ve bu şekilde anılmaya başlamıştır. Özetle Manavgat’ın geçirdiği idari değişikliklere bu şekilde değindikten sonra şimdi bu idari değişikliklerin tafsilatına ve tarihi sürecine girebiliriz.

Manavgat’ın idari durumuyla ilgili ilk bilgileri 1455 tarihli tapu defterinden öğrenmekteyiz. Hatta bu defterdeki bazı kayıtlardan daha önce bahsettiğimiz gibi 50-60 yıl öncesine kadar gitmek mümkün olmaktadır. 1455 yılında Manavgat kaza olarak görülmektedir ve Teke Sancağı’nın kaydedildiği deftere yazılmıştır. Bunun da sebebi şüphesiz Alaiye’nin ve Manavgat çayından doğusunun fethedilmemiş olmasındandır. Fakat ayrı bir yerleşim yeri olarak belirtilmiş ve sınırları verilmiştir. Bu defterde Manavgat, “*Defter-i Manavgat, Manavgat Subaşılığı, Defter-i Manavgat Müsellemleri, Manavgat subaşılığına teallik evkaflar*” gibi ifadelerle yazılmış ve belirtilmiştir.⁴⁵⁷ Teke Sancağı da bu dönemde Anadolu Eyaletine bağlıdır. Daha sonraki tarihlerde Manavgat’ın nahiyesi olan Atabey ve Akçahisar da köy olarak kaydedilmiştir. Toplam bu tarihte Manavgat’a 48 köy bağlı bulunmaktadır. Ayrıca tımar sistemi içinde olmayıp da sadece müsellemler çiftliklerinde geçen köyler de bulunmaktadır. Bunlarla bu sayı biraz daha artacaktır. 2 adet mezra kaydedilmiştir. Bu sayıdan da burada istikrarın ve yerleşmenin büyük ölçüde bu tarihte gerçekleştiğini görmekteyiz. Bunların haricinde 10 civarında Yörük-Türkmen cemaati görülmektedir. Bunların dışında 6 civarında Manavgat tevaibiinde oturur Arap cemaatinden bahsedilmektedir⁴⁵⁸. 1475 tarihinde 37 köy bulunmaktadır. Bu tarihte 10 civarında cemaat görülmektedir. Bazı cemaatler beraber yazıldığı için bu sayı azdır⁴⁵⁹.

1530 tahririnde⁴⁶⁰ ise Alaiye Sancağı, Alaiye ve Manavgat kazalarından meydana gelmekte olup Anadolu Eyaletine bağlıdır. Alaiye kazası Akseki nahiyesine ayrılmıştır. Daha önceki tahrirde köy olan Atabey ve Akçahisar bu tarihte nahiye olmuş olup Manavgat’a kaydedilmiştir. Defterde Manavgat kazasına bu tarihte 60 köy, 1

457- BOA, MAD (Maliyeden Müdevver Defter) 14, s.156/a, 157/b, 225/b, 383/a, 435-436. Ayrıca bkz. Behset Karaca, **XV. Ve XVI. Yüzyıllarda Manavgat Kazası.**

458- Daha geniş bilgi için bkz. MAD 14, s.156/a-227/a, 383/a-410, 435-436.

459- Manavgat kazasındaki köyler ve Yörükler konusunda daha geniş bilgi için bkz. Behset Karaca, **XV. Ve XVI. Yüzyıllarda Manavgat Kazası**, dördüncü bölüm.

460- BOA’de bulunan TT 166 numaralı bu defter, 1530 tarihli olmasına rağmen muhtemelen 1522’lerde yapılan tahririn sonuçlarından istifade etmek suretiyle meydana getirilmiştir. Aynı şekilde yine 1530 tarihli olan TT 438 numaralı defter de 1522’lerde yapılmış olan tahriri temel alarak hazırlanmıştır.

453- MD 52, s.161/402. Ayrıca bkz. Behset Karaca, **XV. ve XVI. Yüzyıllarda Manavgat Kazası**, s.29-34.

454- Mustafa Akdağ, **Türk Halkının Dirlik ve Düzenlik Kavgası**, s.207-225.

455- MD 12, s.330/676.

456- MD 43, s.123/224.

mezra, 15 cemaat, 30 vakıf bağlı olduğu belirtilmiştir⁴⁶¹. Fakat yaptığımız hesaplamalarda 60 köy, 30 vakıf ve 11 civarında cemaat olduğunu gördük. Ancak bazı cemaatler birlikte yazıldığı için bu sayı az görülmektedir.

1555 tarihli icmal tımar defterinde Alaiye Sancağı'nın yine Anadolu vilayetine bağlı olduğu belirtilmiştir. Burada Alaiye, Akseki, Manavgat kaza olarak geçmektedir. Nağlu, Dimderesi, Obapazarı, Atabey, Mahmudlar, Çöngere, Kise gibi yerlerin ise nahiye kaydedildiğini görüyoruz⁴⁶². Bu nahiyelerden Çöngere ve Kise günümüzdeki Manavgat ilçesi sınırları içerisinde kalmakta fakat XVI. asırdaki Manavgat kazası sınırları dışında bulunmaktadır.

1555 tarihli mufassal defterde ise, Manavgat kazasına yine Atabey ve Akçahisar nahiyeleri bağlı bulunmaktadır. Bu tarihte Manavgat kazasının birçok köyü ve burada yaşayan birçok cemaati bulunmaktadır. Köy sayısı 100 civarındadır. Fakat burada birçok köy mahallelere ve alt köy gruplarına ayrıldığı için bu sayı fazla görülmektedir. Köylere bağlı alt köy ve cemaatleri çıkardığımızda 70-80 civarında köy olacağını tahmin etmekteyiz. 14 civarında mezra vardır⁴⁶³.

XV. ve XVI. asırda Manavgat kazası yukarıda da ifade ettiğimiz gibi Köprüçay ile Manavgat çayı arasındaki alana denilmektedir. Manavgat çayının doğu tarafında Alara çayına kadar olan alanda ise Çöngere ve Kise nahiyeleri olup Alaiye kazasına tabidir⁴⁶⁴. 1571 ve 1572 tarihli bazı belgelerde ve XVII. asrın başlarına ait bir avarız defterinde (1601-1604) ise Manavgat çayından Alara çayına kadar olan kıyı bölgesindeki yerleşim alanları ve köyler Düşenbe kazası içerisinde, Manavgat çayının batı tarafı Köprüçaya kadar Manavgat kazasında yer almaktadır⁴⁶⁵.

461- Aynı tarihte Alaiye Sancağı'na müselleme teşkilatına ayrılmış olanlar hariç toplam 2 şehir, 2 kale, 171 köy, 3 mezra, 18 mukataa, 39 cemaat, 86 vakf, 2 asiyab ve 15104 hane kaydedilmiştir. Hane-i avarız 12974, mücerredan 1202, kara 232 ve 706 civarında da muaf zümre kayıtlıdır. Toplam sancağın hâsılı ise 1260890 akçadır. Müselleme çiftliklerinde ise Müselleman baş ma'a müşterek 347 minha her yıl eşer 91, hane 1662, mücerred 507, gudek 336, muhassıl 19, imam 3, pir-i fani 3, kara 10, kötürüm 2, namalum 45, gaib 56, ba'duz 4, lal 1, mürde 1477, çiftlik 62 aded, hâsil 57217 akçadır. Bunların hepsi sancağın toplam durumunu ortaya koymaktadır. Bilindiği gibi Müsellemler Manavgat kazasına bağlıdır. BOA, TT (Tapu Defteri) 166, s.628.

462- Bu defter kataloglarda H. 1046 tarihiyle kaydolmasına ve gösterilmesine rağmen defterin incelenmesiyle ve burada geçen bazı kayıtlardaki tarihlerden defterin H. 962 tarihli olduğu görülmüştür. Yine bu defter ile TKA, TT 172 numaralı defterin bilgilerinin her yönüyle tuttuğunu gördük. BOA, TT 765, s.88-110.

463- Daha ayrıntılı bilgi için bkz. TKA, TT 172; Behset Karaca, **XV. ve XVI. Yüzyıllarda Manavgat Kazası**.

464- Daha geniş bilgi için bkz. TT 172, TT 363, TT 765, MAD 17666, TT 778, MAD 15286'deki Alaiye Sancağı ile ilgili yerlere.

465- Bkz. MAD 14683, s.1, 3, 6; MD 12, s.330/676; KK (Kamil Kepci) 67, s.727.

Alaiye idari teşkilat bakımından Kıbrıs'ın fethine kadar bu şekilde Anadolu Eyaletinin sancağı iken Kıbrıs'ın fethinden sonra yeni kurulan Kıbrıs Beylerbeyliğine Tarsus ve İçel sancaklarıyla beraber bağlanmıştır. Böyle yapılmasında askeri zaruretler ve icaplar etkili olmuştur. Bu doğrultuda Ege ve Akdeniz'deki büyük adalar zapt edilince karşısına rastlayan bazı yerler, adalarda teşekkül edilen beylerbeyliklere bağlanmaktadır⁴⁶⁶.

Artık 1572'lerden itibaren Alaiye ve buranın kazası olan Manavgat'ın Kıbrıs beylerbeyliğine bağlı olduğunu görmekteyiz. Bu durum Maliyeden Müdevver 15286 numaralı (H. 980-981/M. 1572-1573) defterde görülmekte olup, Tarsus, İç-il ve Sis sancakları da Alaiye ile birlikte Kıbrıs eyaletine bağlıdır. Manavgat ise buradaki kayıtlarda nahiye olarak kaydedilmiş olmasına rağmen kaza anlamında yazılmış olmalıdır. Çünkü birçok kayıta nahiye ve kaza kavramları ayırt edilmeksizin yazılmışlardır⁴⁶⁷.

Yine başka bir Maliyeden Müdevver 17666 numaralı H. 993 (M. 1585) tarihli defterde Manavgat Alaiye'nin nahiyesi olarak görülmektedir. Burada da kaza anlamında kaydedilmiş olmalıdır⁴⁶⁸.

H. 1012 (M. 1603-1604) tarihli tımar tevcih defterinde, Alaiye Sancağı'nın Kıbrıs beylerbeyliğine bağlı olduğunu ve Manavgat'ın da bir nahiyesi olduğunu görmekteyiz⁴⁶⁹. Daha sonraları bir müddet Karaman eyaletine bağlanmışsa da 1632'den itibaren tekrar Kıbrıs'a bırakılmıştır. IV. Mehmet zamanında Alaiye Sancağı'nın Düşenbe, Manavgat, İbradı ve Akseki adlarında dört kazası bulunmaktadır⁴⁷⁰.

XIX. asrın başlarında Adana eyaletine bağlı olan ve 1846 yılına kadar bu şekilde kalan Alaiye bu tarihten sonra Konya'ya bağlanmış ve 1868'de de Teke Sancağı'na bağlı bir kaza statüsüne bürünmüştür⁴⁷¹. Teke'ye bağlı olan Alaiye kazasının merkezden başka bir de Manavgat nahiyesi vardır⁴⁷².

1873 ve 1896 yılına ait Konya Vilayeti Salnamelelerinde Manavgat nehrinin doğu tarafı Düşenbe kazası veya nahiyesi içerisinde yer almaktadır. Günümüzdeki Manavgat ilçesi sınırlarında olan Beşkonak ve çevresinde de bu isimle nahiye bulunmaktadır⁴⁷³. Günümüz Manavgat ilçesini değerlendirebilmek için Düşenbe, Manavgat, Beşkonak nahiyelerini ve bunlara bağlı köyleri de bilmek gerekmektedir. Hatta XV. ve

466- İbrahim Hakkı Konyalı, **Alanya (Alaiyye)**, (Yayıncı: Alanyalı M. Ali Kemaloğlu), İstanbul, 1946, s.254.

467- BOA, MAD 15286, s.171, 181.

468- BOA, MAD 17666, s.153-170.

469- BOA, TT 696, s.162-173.

470- İbrahim Hakkı Konyalı, **Alanya (Alaiyye)**, s. 258; Ara Altun, **"Alanya"**, TDVİA, II, İstanbul, 1989, s.340.

471- Ara Altun, **"Alanya"**, TDVİA, II, İstanbul, 1989, s.340.

472- İbrahim Hakkı Konyalı, *Aynı eser*, s.260.

473- 1290 (1873) *Tarihli Konya Vilayeti Salnamesi*, s.204-211; 1896 *Tarihli Konya Vilayeti Salnamesi*, s.254 vd.

XVI. asırda Manavgat kazasına ait olan İbradi'yi de göz önünde bulundurmak ve incelemek gereklidir. Biz de bu düşünceden hareketle kısaca bunların köy sayıları ve nüfusları hakkında bilgi vereceğiz.

1873 ve 1896 tarihli Konya Vilayeti Salnamesine göre Manavgat nahiyesi ve köyleri aşağıdaki tabloda ki gibidir⁴⁷⁴.

Tablo 1: 1873 ve 1896 Tarihli Konya Vilayeti Salnamesine Göre Manavgat Nahiyesi ve Köyleri Nüfusu

Nahiye ve Köyler	1873 Hanesi	1873 Nüfusu	1896 Hanesi	1896 Nüfusu
Manavgat Nahiyesi	49	111	-	-
Sarılar	49	112	96	447
Homa	3	18	54	254
Hatıpler	6	15	12	72
Abdallar	15	50	-	-
Sorgun	21	47	35	136
Ilıca	11	30	38	151
Ören (Evren)	11	16	12	52
Kemer	14	37	11	76
Tilkiler	14	86	20	93
Temir Bucak	14	15	-	-
Hace (Hocalar)	24	85	13	52
Hendeve	11	18	13	51
Ocak	44	22	-	-
Sülele	17	53	-	-
Ülküler	24	43	-	-
Örenler	8	29	-	-
Tolbaz	8	49	-	-
Işıklar (Aşıklar)	11	20	15	79
Yavaş	14	22	-	-
Şişeler	12	57	29	119
Hisar	5	12	13	50
Zeyve	22	52	36	138
Haceler	7	15	-	-
Taşahur	32	86	63	358
Kadılar	1	4	-	-
Niğit ve Büklüce	24	40	23	114
Bereket	14	13	11	52
Çakış	9	20	27	115
Sarraf	22	85	-	-
Salur	22	85	36	149
Kızıldağ	45	129	-	-
Bucak	5	15	-	-
Şeyhler	18	81	31	161
Sağırın	12	24	21	105
Kepez	39	91	51	220
Düzağaç	69	200	66	397
Karaganlar	92	36	-	-
Beydiğın	20	56	37	197
Değirmenözü	46	160	64	357
Kızılcı	91	287	-	-
Fettahlı Aşireti	98	334	-	-
Solaklar Aşireti	46	81	-	-
Çardak	55	154	44	139
Perakende Aşireti	72	238	-	-
Avason	-	-	73	304
Budaca	-	-	22	100
Burmahan	-	-	31	109
Çolaklı	-	-	160	706
Hummaz	-	-	8	10
Dolbazlar	-	-	36	132
Seki	-	-	25	86
Sevinç	-	-	23	121
Yaşlar	-	-	36	137
Sırt	-	-	32	182
Gerenası	-	-	65	368
Kestel	-	-	56	321
Gözü Göçekli	-	-	34	136
Kötekli	-	-	60	222
Gözübüyük	-	-	17	75
Günü (?)	-	-	24	81
Keşafı	-	-	31	192
Yekün	1246	3233	1604	7416

474- 1290 Tarihli Konya Vilayeti Salnamesi, s.204-206; 1896 tarihli Konya Vilayeti Salnamesi, s.245 vd.

Tablolarda da görüldüğü gibi 1873 tarihinde Manavgat nahiyesine 44 köy bağlıdır. 1896'da ise 43 köy tabidir. Köy sayıları birbirine yakın olmasına rağmen isimlerde ve nüfusta önemli farklılıklar söz konusudur. Aynı tarihte Senir ve Düşenbe nahiyesine 54 köy, İbradi nahiyesine ise toplam 14 köy kaydedilmiştir⁴⁷⁵. Beşkonak nahiyesi de 8 köyden meydana gelmektedir⁴⁷⁶. Az önce de bahsettiğim gibi günümüzdeki Manavgat ilçesinin kapladığı alanı değerlendirirken bunları da göz önüne almak gerekmektedir.

1896 yılında Teke Sancağı 5 kazadan teşekkül etmekte olup Alaiye de bunun bir kazasıdır. Manavgat ise Düşenbe ile Alaiye'nin bir nahiyesi olarak görülmektedir⁴⁷⁷. XV. ve XVI. asırlarda Manavgat kazasına dâhil olan İbradi nahiyesi Akseki kazasının sınırları içerisindeydi. Beşkonak nahiyesi ise Teke'ye ait bulunmaktadır. Manavgat nahiyesine bu tarihte 43, Düşenbe nahiyesine 50, İbradi nahiyesine 14 ve Beşkonak nahiyesine ise 18 köy bağlı bulunmaktadır. Görüldüğü üzere XV. asırdan bu tarihe kadar Manavgat kazasının sınırlarında ve köy sayısında önemli değişiklikler olmuştur⁴⁷⁸.

Tablo 2: 1873 ve 1896 Tarihli Salnameye Göre İbradi Nahiyesi

		1873	1873	1896	1896
No	Köyler	Hanesi	Nüfusu	Hanesi	Nüfusu
1	İbradi kasabası (merkez)	366	1325	588	3044
2	Ormana	264	645	379	1629
3	Ütle (Ünler)	74	289	84	402
4	Üzümdere	30	63	33	116
5	Dalaman	50	210	93	410
6	Zilan	44	137	51	202
7	Zekerya	31	117	45	203
8	Karugunda	-	-	60	347
9	Karakışla	-	-	52	232
10	Göynüm	-	-	118	511
11	Gencek	80	312	120	567
12	Kirli	-	-	41	259
13	Lazma (İlarma)	42	140	63	261
14	Yeniköy	-	-	10	35
15	Lordama	87	259	-	-
16	Günü	5	15	-	-
17	Derebucak	104	410	-	-
18	Günah	81	311	-	-
19	Başlanur	23	69	-	-
	Toplam	1281 (1352)	4302 (4437)	1737	8218

Not: Parantez içindeki rakamlar salnamede köylerin sonunda toplam olarak verilmiştir. Diğer rakamlar ise bizim hesaplamalarımızla elde edilmiştir.

475- 1290 Tarihli Konya Vilayeti Salnamesi, s.208-212. Ayrıca bkz. tablo 1-3

476- 1290 Tarihli Konya Vilayeti Salnamesi, s.199-200. Ayrıca bkz. tablo 4.

477- İbrahim Hakkı Konyalı, *Alanya (Alaiyye)*, s.264.

478- 1896 Tarihli Konya Vilayeti Salnamesi, s.254 vd. Ayrıca bkz. tablo 1-4.

Tablo 3: 1873 ve 1896 Tarihli Salnameye Göre Düşenbe Nahiyesi

No	Köyler	1873 Hanesi	1873 Nüfusu	1896 Hanesi	1896 Nüfusu
1	Esbiyeler	10	25	18	80
2	Ahmedler	39	128	36	162
3	Evran (Viran) Senir	22	26	39	178
4	Uzunlar	-	-	22	117
5	Okurcalar	13	29	20	83
6	Alaybeyler	21	112	22	120
7	Omlas	34	67	33	137
8	Eksere	114	307	104	519
9	Odaönü	17	26	20	81
10	Afşar	-	-	17	90
11	Bazarcı	31	78	53	203
12	Boztepe	-	-	32	141
13	Penbelik	11	23	11	63
14	Bozahmedli Aşireti	13	113	23	132
15	Timurcılar	27	67	39	149
16	Çeltikçi	35	83	43	166
17	Çenger	-	-	28	132
18	Çakallar	-	-	46	239
19	Hacı Ali	10	25	29	107
20	Hacılar Obası	15	41	42	195
21	Hacı İsalu	-	-	132	649
22	Seydiler	15	31	24	115
23	Serhalı (Subanlı)	21	74	131	685
24	Serhenk	14	38	21	102
25	Senbele	-	-	24	132
26	Senir ma'a Mahmud ağalar	142	347	93	452
27	Sındırğa	-	-	39	170
28	Sülek Aşireti	71	228	91	462
29	Sarıağalar	8	26	7	34
30	Aşıklar	12	48	31	145
31	Karaöz	9	28	20	93
32	Karacalar	15	31	26	110
33	Karavca	-	-	21	97
34	Kızılot	-	-	32	129
35	Karakaya	-	-	23	92
36	Karaboynuzlar	19	90	36	182
37	Kadılar	11	24	15	83
38	Karayol	23	58	24	108
39	Karaisa	-	-	36	183
40	Karadere	23	192	58	377
41	Kozağaç	54	154	45	447
42	Kıptıyan	-	-	23	93
43	Kirten	11	29	18	82
44	Gebece	-	-	31	149
45	Köseler	16	46	16	61
46	Mısırlı	-	-	57	288
47	Marnas (Maralnas)	44	75	36	198
48	Namras	-	-	33	155
49	Narağacı	20	43	16	58
50	Yalçidibi	-	-	22	102
51	Kadimağalar	53	83	-	-
52	Hayfalar	4	14	-	-
53	Bozuna	26	35	-	-
54	Yolcu	19	49	-	-
55	Çavuş	30	54	-	-
56	Özler	10	31	-	-
57	Matarlar	7	8	-	-
58	Halidağalar	24	41	-	-
59	Rışvanağalar	22	73	-	-
60	Kadirağalar	19	45	-	-
61	Karafeyz	15	25	-	-
62	Çakır	13	32	-	-
63	Karabağı	173	295	-	-
64	Sagire	27	74	-	-
65	Hacı Emirlü Aşireti	87	312	-	-
66	Sarıcalı Aşireti	53	178	-	-
67	Kileci	1320	-	-	-
	Toplam	2842 (1316)	4061 (2812)	1858	9127

Not: Parantez içindeki rakamlar salnamede köylerin sonunda toplam olarak verilmiştir. Diğer rakamlar ise bizim hesaplamalarımızla elde edilmiştir.

Tablo 4: 1873 ve 1896 Tarihli Salnameye Göre Beşkonak Nahiyesi

No	Köyler	1873 Hanesi	1873 Nüfusu	1896 Hanesi	1896 Nüfusu
1	Belkis	-	-	18	63
2	Bucaklı	44	124	43	136
3	Bozyaka	54	140	72	321
4	Bolasan	47	120	76	302
5	Celaloğlu	-	-	25	120
6	Camili	-	-	37	205
7	Çanlık	-	-	76	335
8	Çıplak Veli	-	-	51	221
9	Çirkinoba	-	-	53	191
10	Çam	-	-	21	105
11	Hasan Kâhya	-	-	20	68
12	Zerk	-	-	70	219
13	Tazı	34	93	36	123
14	Kumbarlar	-	-	17	62
15	Karataş	22	55	29	131
16	Karabük	68	200	75	322
17	Karadut	8	14	15	58
18	Karahacılı	-	-	367	1937
19	Serik	32	108	-	-
	Toplam	309	854	1101	4919

XIX. asrın sonlarında Adalya yani Antalya, İstanos, Serik, Milli ve Kızılkaya nahiyelerinden meydana gelmekte olup 163 köye sahiptir. Elmalı, Finike ve İğdir Kardeş nahiyelerinden meydana gelmekte olup 75'ü vardır. Alanya, Düşenbe ve Manavgat nahiyelerinden meydana gelmekte olup 186 köyü bulunmaktadır. Akseki, İbradı nahiyesinden meydana gelmekte olup 60 köye sahiptir. Kaş ise 65 köyden meydana gelmektedir⁴⁷⁹.

1901- 1902/1317 tarihinde Teke Sancağı, *Antalya, Akseki, Alaiye, Elmalı ve Kaş* kazaları ile 11 nahiyeye ve 524 köyden meydana gelmektedir⁴⁸⁰. Bu tarihte Manavgat Alaiye'ye bağlı bir nahiyedir. Manavgat'ın müdürü Mustafa Efendi, kâtibi Rıza Efendi, naip vekili Mehmed Efendi ve reji memuru Ali Efendi'dir. Yine aynı tarihte 42 köyü bulunmaktadır.

1913 yılında Teke livası 8 kaza ve 18 nahiyeden meydana gelmektedir. Antalya 13 Mart 1914 yılında bağımsız liva olarak Konya'dan ayrılmıştır⁴⁸¹.

Antalya müstakil livası Cumhuriyet inkilâbından sonra 1923 tarihinde vilayet yapılmış ve merkezle beraber 10 kaza ve 21 nahiyeye ayrılmıştır. Bu bağlamda Manavgat da Antalya'nın kazasıdır. Manavgat merkez nahiyesiyle birlikte bu tarihlerde Beşkonak ve Taşağıl nahiyelerine ayrılmıştır⁴⁸².

479- Vital Guinet, *Turquie D'Asie Geographie Administrative*, Paris, 1890, s.853.

480- *Konya Vilayeti Salnamesi-1317*, s.182-225.

481- Hasan Kırtı, *Aynı eser*, s.21.

482- İbrahim Hakkı Konyalı, *Aynı eser*, s.265-266.

1968 yılında basılan Köy Envanter Etütlerine göre Antalya ili, Antalya merkez kazası başta olmak üzere Akseki, Alanya, Elmalı, Finike, Gazipaşa, Gündoğmuş, Kaş, Korkuteli, Manavgat, Serik, Kumluca gibi kazalardan ve bunlara bağlı birçok bucaktan meydana gelmektedir. Antalya merkez kazaya 63, Akseki kazasına 52, Alanya'ya 63, Elmalı'ya 50, Finike'ye 15, Gazipaşa'ya 37, Gündoğmuş'a 36, Kaş'a 62, Korkuteli'ne 49, Manavgat'a 80, Serik'e 61, Kumluca'ya 22 köy bağlıdır. Görüldüğü gibi köy sayısı bakımından Manavgat en fazla köye sahip olan kazadır. İbradı Bucağı Akseki kazasına bağlıdır. Kalkan gibi kazalar sonra ihdas edilmiştir⁴⁸³. Bu envantere göre Manavgat kazası, bucakları ve bunlara bağlı köyler şu şekilde sıralanmıştır. Parantez içindeki isimler yeni isimdir.

a. Merkez Bucağı

1. Aşağı Âşıklar, 2. Ahmedler, 3. Aksaz, 4. Avason (Yaylaalan), 5. Boztepe 6. Bucakşihlar (Bucakşeyhler), 7. Çavuşköy, 8. Çeltikçi, 9. Çenger, 10. Demirciler, 11. Çolaklı, 12. Dolbazlar, 13. Esbiyeler (Doğançam), 14. Evrenköy, 15. Evrenler Yavşı, 16. Gebece, 17. Hacaali, 18. Hacıobası, 19. Halitağalar, 20. Hatipler, 21. Homa (Oymapınar), 22. Hummaz (Çayyazı), 23. Ilıca, 24. Kadılar, 25. Kalemler, 26. Karacalar, 27. Karakaya, 28. Karaoz, 29. Karavca (Değirmenli), 30. Kemer, 31. Kitren (Ulukapı), 32. Kızılot, 33. Namras (İğdeli), 34. Odaönü, 35. Sülek, 36. Sarılar, 37. Seki, 38. Selimiye, 39. Sevinç,

483- *Köy İşleri Bakanlığı Yayınları: 76 Köy Envanter Etütlerine Göre Antalya 07*, Ankara, 1968, s.130-149.

40. Seydiler, 41. Sırt, 42. Sorkun, 43. Şişeler, 44. Tilkiler, 45. Uzunlar, 46. Viranşehir (Örenşehir), 47. Yalçıdıbi, 48. Yukarıışıklar, 49. Hocalı, 50. Taşkesiği, 51. Cevizler, 52. Hacısali, 53. Salur, 54. Gençler, 55. Saraçlı.

b. Beşkonak Bucağı

1. Bozyaka N.M., 2. Bolasan (Çaltepe), 3. Burmahan, 4. Değirmenözü, 5. Düzağaç, 6. Hallıbucak (Ballıbucak), 7. Karabük, 8. Kızılcaköy, 9. Tazıköy, 10. Zerköy (Aladana).

c. Taşağıl Bucağı

1. Taşağıl N. M., 2. Bereket, 3. Beydiğın, 4. Büklüce, 5. Çakış, 6. Çardak, 7. Gündoğdu, 8. Hocalar, 9. Karabucak, 10. Kepezsağın (Sağırın), 11. Kısalar, 12. Kızıldağ, 13. Niğit (Denizyaka), 14. Perizeyve (Yavrudoğan), 15. Parakende

İçişleri Bakanlığı İller idaresi genel müdürlüğü verilerine göre 1977'de ise Antalya ilinin, 11 ilçesi, 22 bucağı, 40 belediyesi ve 594 köyü bulunmaktadır. Yüzölçümü 2059067 kilometre kare olup nüfusu 669357 kişidir. Bu tarihlerde Antalya'ya 75, Akseki'ye 50, Alanya'ya 66, Elmalı'ya 48, Finike'ye 12, Gazipaşa'ya 38, Gündoğmuş'a 36, Kaş'a 58, Korkuteli'ye 46, Kumluca'ya 24, Serik'e 59 ve Manavgat'a 82 köy bağlı bulunmaktadır. Bu köylerin dağılımı ise 58 köy merkez kazaya, 10 köy Beşkonak (Bozyaka), 14 köy ise Taşağıl bucaklarına aittir. Yine görüldüğü gibi en fazla köye sahip olan ilçedir⁴⁸⁴. Daha sonraki tarihlerde Antalya'nın ilçe sayısı artacak ve idari düzenleme değişecektir.

Günümüzde Manavgat ilçesinin 1 Merkez ve 9 belde belediyesi, 78 köyü ile birlikte 257 yerleşim ünitesi vardır.

Tablo 5: Manavgat İlçesinin Belediyeleri

No	Belediye İsmi	Mahalle Sayısı
1	Manavgat Belediyesi	16
2	Taşağıl Belediyesi	6
3	Çolaklı Belediyesi	2
4	Side Belediyesi	3
5	Ilıca Belediyesi	2
6	Evrenseki Belediyesi	2
7	Gündoğdu Belediyesi	3
8	Kızılot Belediyesi	3
9	Sarılar Belediyesi	2
10	Oymapınar Belediyesi	3

Tablo 6: Günümüzde Manavgat İlçesinin Köyleri ve Nüfusu

Köyün Adı	Nüfusu
Ahmetler	301
Aksaz	531
Altınkaya	628
Aşağıışıklar	626
Ballıbucak	357
Belenobası	1933
Bereket	690
Beydiğın	488
Boztepe	520
Bozyaka	2408
Bucakşeyhler	547
Burmahan	508
Büklüce	262
Cevizler	269
Çakış	1872
Çaltepe	578
Çamlıtepe	199
Çardak	1071
Çavuşköy	842
Çayyazı	703
Çeltikçi	964
Çenger	782
Değirmenli	491
Değirmenözü	604
Demirciler	787
Denizkaya	594
Denizkent	372
Dikmen	393
Doğançam	520
Dolbazlar	513
Düzağaç	105
Evrenler Yavşı	413
Gaziler	515
Gebece	919
Gençler	449
Gültepe	286
Güzelyalı	238
Haciali	348
Hacısali	353
Hacıobası	1886

484- Türkiye Mülki İdare Bölümleri Belediyeler Köyler, T.C. İçişleri Bakanlığı İller İdaresi Genel Müdürlüğü Seri II, Sayı 5, 1 Ağustos 1977 Durumu, s.97-105.

Halitağalar	265
Hatipler	896
Hocalar	670
Hocalı	485
Kadılar	243
Kalemler	229
Karabucak	587
Karabük	710
Karacalar	1941
Karakaya	412
Karaöz	631
Kıkkavak	494
Kırsalar	334
Kızılağaç	4447
Kızıldağ	869
Odaönü	381
Örenşehir	1286
Perakende	189
Sağın	1877
Salur	149
Saraçlı	671
Sevinç	165
Seydiler	390
Sırt	370
Sülek	577
Şişeler	896
Taşkesiği	187
Tepeköy	155
Tilkiler	136
Ulukapı	1926
Uzunlar	538
Yalçıdibi	328
Yavrudoğan	1710
Yaylaalan	2021
Yeniköy	553
Yeşilbağ	2186

İlçenin 2009 yılı toplam nüfusunun da 179.379 kişi olduğu anlaşılmaktadır.

(Bkz.)- İlçenin son nüfus bilgileri ile ilgili olarak kitabımızın, "2.Cilt-VII-SOSYAL, EKONOMİK VE KÜLTÜREL YAPI-18. SOSYAL GÜVENLİK, SOSYAL HİZMETLER VE SOSYAL YAŞAM-3-SOSYAL YAŞAM-c.Antalya İli Merkez ve İlçeleri Nüfus İstatistiği" bölümünden ayrıntılı olarak faydalanılabilir.

C- Manavgat'ın Sosyo-Ekonomik Yapısı

Manavgat ile çevresinin ilkçağdaki ve Selçuklular dönemindeki iktisadi yapısını belirli ölçüde bölgenin tarihi sürecinden bahsederken belirttiğimiz için burada daha ziyade Osmanlı ve Cumhuriyet dönemindeki gelişmeler üzerinde duracağız. Osmanlı ile ilgili ilk bilgileri 1455 tahririnden elde etmekteyiz. 1455 tarihinde Manavgat şehrine, köylere, mezralara, cemaatlere ve müselleme teşkilatına 4400 civarında nefer kaydedilmiştir. Buradaki nefer hane anlamında kaydedilmiştir. Bu verilerden kabaca 1455 tarihinde 22.000 civarında Manavgat kazasında insanın yaşadığını⁴⁸⁵ ve toplam hâsılın da 185.000 akça civarında olduğunu tahmin edebiliriz. Özellikle İbradı, Kargu, Kepez, Bucak Yavş, Atabey ve Alpgayir hem nüfus hem de hâsıl yönünden en önemli köylerdir. Yine dikkat çeken hususlardan birisi Baltacıyan ve Bıçkıcıyan ismiyle kaydedilmiş köyler ve cemaatlerin olmasıdır. Bu köy ve cemaatlere bu ismin verilmesi yaptıkları işlerden dolayıdır. Çünkü defterdeki birçok kayıt bunu teyit etmektedir. Mesela, "Ayas Bey elindedir, bıçkıcılarıdır, bu mezkûr köyde olan bıçkıcıların öşürün ve çift akçasın ve bacın ve baki kalanın almazlarmış yılda Manavgat hisarına 1590 tahta verirlermiş adetleriymiş sonra subaşılar tasarruf ede gelmişler şimdi İlyas Bey tasarrufundadır"⁴⁸⁶, "Bu zikr olan evler Akça Kaleye yılda 500 tahta 500 döğer verirlermiş çift resmi ve kulluk ve avarız vermezlermiş ve öşürlerin dahi kendileri tasarruf ederlermiş evvelden adet bunun üzerineymiş biz dahi bu resmi deftere yazdık"⁴⁸⁷ gibi ifadeler bunu açıklamaktadır.

1455 tarihinde Manavgat'ta yetiştirilen ürünlerle baktığımızda buğday, arpa, susam, mercimek, darı, burçak, bakla, soğan, bostan, pamuk, keten ve çeltik gibi ürünlerin yetiştirildiğini görmekteyiz. Özellikle hububat ve pamuk en çok yetiştirilen ürünlerdendir. Hayvancılık ve arıcılık da en önemli uğraşlardan birisidir. Hemen hemen bütün köylerden koyun resmi ve kovan resmi alınmaktadır. Yine Manavgat yakınındaki birçok köyde tahinhane bulunmaktadır. Bunlardan da önemli miktarda vergi alındığını görmekteyiz⁴⁸⁸.

Manavgat şehri 1455 tarihinde mahallelere ayrılmamış, sadece "nefs-i Manavgat" şeklinde kaydedilmiştir. Nefs-i Manavgat'a ise 71 nefer, 6 nim çift, 1 kethüda, 8 çift, 1 müezzin, 8 bive ve 47 ehl-i huruf kayıtlıdır. Bu verilerden hareketle Manavgat şehrinin nüfusunun

485- Biz Manavgat'ın nüfusunu hesaplarken yaygın halde benimsenmiş olan "5" rakamını tercih ettik. Burada, hane veya nefer ile muafı "5" kat sayısı ile çarpıp, ayrıca buna mücerred de eklemek suretiyle tahmini nüfusu bulmaya çalıştık. Nüfusla ilgili daha geniş bilgi için bkz. Behset Karaca, **XV. ve XVI. Yüzyıllarda Manavgat Kazası**, s.121-126.

486- MAD 14, s.162/b.

487- MAD 14, s.214/b.

488- MAD 14, s.157/b. Ayrıca daha geniş bilgi için bkz. **XV. ve XVI. Yüzyıllarda Manavgat Kazası**.

400-600 kişi civarında olduğunu tahmin edebiliriz. Şehirde ayrıca 8 dükkân kaydedilmiştir. Bu verilerden Manavgat şehrinin mütevazı bir yer olduğunu söyleyebiliriz.

Manavgat şehrinin toplam hâsılı 10104 akçadır. Buradaki gelir dağılımına bakıldığında zaman Manavgat şehrinin gelişmesinde ve şehir halkının uğraşları arasında hububat, susam, pamuk, bakla ve bostan gibi ürünleri yetiştirmek de vardır. Fakat bunlar çok önemli bir yekûn tutmamaktadır. En önemli gelir kaynakları tahinhane, boyahane dükkânı, Manavgat iskelesi ve pazardan alınan vergiden meydana gelmektedir. Bu rakamlar bizzat şehirden alınan vergilerdir. Ayrıca kazada ticari faaliyetlerden birçok vergi alınmaktadır. Bunlarla birlikte kazanın ticari ve ekonomik yapısı daha iyi ortaya çıkacaktır.

1530 tahririnde ise Alaiye Sancağı, Alaiye ve Manavgat kazalarından meydana gelmektedir. Alaiye kazası Akseki nahiyesine ayrılmıştır. Manavgat kazası ise Atabey ve Akçahisar nahiyelerinden meydana gelmektedir. Manavgat kazasına 60 köy, 8 mukataa, 2 mezra, 11 cemaat, 30 vakıf bağlıdır⁴⁸⁹. 1530 tarihinde Manavgat'a 5008 hane-i avarız 710 mücerred, 52 kara kayıtlıdır. Hâsılı ise 367608 akçadır. Aynı tarihte Alaiye Sancağı'na ise hane-i avarız 12974, mücerredan 1202, kara 232 ve 706 civarında da muaf zümre kayıtlıdır. Manavgat kazasında yer alan Müsellem çiftliklerinde 1662 hane, 507 mücerred ve diğer bazı zümreler yer almaktadır⁴⁹⁰.

Bu verilerden 1530 tarihinde Alaiye Sancağı'nda 80.000 civarında insan yaşadığını tahmin edebiliriz. Bunların da 30.000 civarındakileri Manavgat kazasıdır. Bu rakamlara müselleme teşkilatı içerisinde olanlar da dâhildir. Görüldüğü gibi 1455 tarihinden 1530 tarihine Manavgat kazasının nüfusu önemli oranda artmıştır. Kepez, Ulu Homa, Salur, Bucak Yavş, Ormana, Küçük Yavş, Sağırın, Değirmenözü, Kızıldipe gibi köyler hem nüfus olarak hem de verdikleri vergi olarak

489- Aynı tarihte Alaiye sancağına müselleme teşkilatına ayrılmış olanlar hariç toplam 2 şehir, 2 kale, 171 köy, 3 mezra, 18 mukataa, 39 cemaat, 86 vakf, 2 asiya ve hane 15104'dür. Hane-i avarız 12974, mücerredan 1202, kara 232 ve 706 civarında da muaf zümre kayıtlıdır. Toplam sancağın hâsılı ise 1260890 akçadır. Müsellem çiftliklerinde ise Müsellem baş maa müşterek 347 minha her yıl eşer 91, Hane 1662, mücerred 507, gudek 336, muhassıl 19, imam 3, pir-i fani 3, kara 10, kötürüm 2, namalum 45, gaib 56, ba'duz 4, lal 1, mürde 1477, çiftlik 62 aded, hâsil 57217 akçadır. Bunların hepsi sancağın toplam durumunu ortaya koymaktadır. Bindiği gibi Müsellem Manavgat kazasına bağlıdır: *TT 166*, s.628.

490- Toplam Manavgat'a; Cami 6, mescid 2, kura 63, mukataa 8, mezra 1, cemaat 15, vakf 30, neferan 5833, minha coz hane-i avarız ve mücerredan ve kara 73 nefer (muafklar). El-baki 5760 neferan, hane-i avarız 5008, mücerredan 710, kara 52, hâsil 367608, Resm-i bağ ve bağçe ve muamele-i akça ve asiya ve zemin ve kura ve mezarı ve icare-i hanha ve dekakin ve gayri kuta 30, hâsil 16107: *TT 166*, s.613-627.

en önemli yerlerdir. Yine dikkat çeken hususlardan birisi daha önce de olduğu gibi Baltacıyan ve Bıçkıcıyan isimli kaydedilmiş köyler ve cemaatlerin olmasıdır.

Manavgat şehrinde ise 12 nim çift, 32 bennak, 5 mücerred, 1 kara, 1 imam, 1 dai-i padişah ve 1 sahib-i zaviye kayıtlıdır. Görüldüğü gibi Manavgat şehri çok küçük bir yerdir ve nüfusunda azalma söz konusu olup 240 kişi civarındadır. Şehrin ticari etkinliğine bakacak olursak, Manavgat suyundaki gemiden, pazardan, mukataadan, ihtisab vergisinden v.b. vergilerden Manavgat'ın nüfusu az da olsa ticari ve ekonomik yönden hatırı sayılır bir şehir olduğunu söyleyebiliriz⁴⁹¹.

1555 tahririnde ise, Manavgat kazasına yine Atabey ve Akçahisar nahiyeleri bağlı bulunmaktadır. Bu tarihte Manavgat kazasına 6550 civarında nefer kaydedilmiştir. Müsellem çiftliklerinde aynı tarihli defter yoktur. Fakat yakın tarihli olan vardır ve o defter de 1560 tarihlidir. Bu defterdeki müselleme çiftliklerinde nüfus hane olarak değil çift, nim çift ve bennak gibi kaydedilmiştir. Bu kayıtlardan buradaki nüfusun 1560 hane civarında olacağını tahmin etmekteyiz. Sonuç olarak doğancı, seyyadan zümreleriyle toplam 8300 civarında nefer veya hane yapacağını varsayarsak 43000 civarında kişinin bu kazada yaşadığını tahmin edebiliriz. 1530'dan 1555 tarihine kaza nüfusunda önemli artış meydana gelmiştir⁴⁹². Bu tahrirde dikkati çeken hususlardan birisi de bazı köylerin mahallelere ayrıldığı ve bunların nüfusunun 200 neferi geçtiğini görmekteyiz. Yine cemaatler ve köyler arasında Baltacıyan, Çubukcuyan, Bıçkıcıyan gibi zümreler bulunmaktadır. Manavgat kazasında yetişen ürünlere baktığımız zaman hububat, susam, pamuk, bostan, soğan en önemlileridir. Yine hayvancılık ve arıcılık en önemli uğraşlardır. Bu tarihte kazanın toplam hâsılı ise 360000 akçe civarındadır⁴⁹³.

1555 tarihinde Manavgat şehrine ise 52 nefer, 10 nim çift, 29 bennak, 11 caba, 1 pir-i fani ve 1 kale kayıtlıdır. Bu verilerden hareketle şehir nüfusunun 270 civarında olduğunu söyleyebiliriz. Yine görüldüğü gibi bir kasaba görünümündedir. Şehrin nüfusuyla ticari ve ekonomik hayatı doğru orantılı değildir. Manavgat nehrinde işleyen gemilerden, pazardan, ihtisab v.b. şeylerden önemli oranda vergi alınmaktadır⁴⁹⁴. Bu vergilerden de şehrin önemli bir ticari etkinliğe sahip olduğunu söyleyebiliriz.

XVII. yüzyılda Manavgat ve çevresi Osmanlı Devleti'nin bu bölgedeki Antalya ve Alanya'dan sonra önemli yerlerinden birisidir. Evliya Çelebi Manavgat'a

491- *TT 166*, s.623-624; Ayrıca bkz. *XV. Ve XVI. Yüzyıllarda Manavgat Kazası*, s.49-60.

492- Daha geniş bilgi için bkz. *TKA, TT 172*, s.92-128; Behset Karaca, *XV. Ve XVI. Yüzyıllarda Manavgat Kazası*, s.121-126.

493- Behset Karaca, *XV. Ve XVI. Yüzyıllarda Manavgat Kazası*, s.219-220.

494- *TKA, TT 172*, s.92/b; Ayrıca bkz. Behset Karaca, *XV. Ve XVI. Yüzyıllarda Manavgat Kazası*, s.49-60.

gelen ve orayla ilgili bilgi veren gezginlerdendir. O, Antalya'dan sonra Karahisar-ı Teke kalesine, oradan Aksu ve Ulusu (Köprüçay) nehrine gelmiştir. Buradaki pazardan ve 1000'den fazla sazdan yapılmış dükkânlardan bahsetmektedir. Bilindiği gibi Köprüçay, Teke Sancağı ile Manavgat kazası arasında sınırdır ve 1455 tahririnde de buradaki nehirden pazardan ve buranın öneminden bahsedilmektedir. Ayrıca Evliya Çelebi, Manavgat ve Karahisar kadılarının pazarın olduğu gün burada davalara baktığından söz etmektedir. Buradan Güvercinlik kalesine, oradan Yontmataş köyüne ve Sarısu ve Manavgat nehrini geçtikten sonra Manavgat kasabasına gelmiştir. Manavgat'ın Alaiye Sancağı'nda subaşılık olduğunu, 40 köyünün bulunduğunu, paşa hassı olduğunu, 70-80 sarı toprak örtülü eve sahip olduğunu belirtmektedir. Ayrıca 1 cami, bir hamam, 1 han, 7 dükkânı olup haftada bir gün büyük pazarı olduğundan bahsetmektedir. Yine Evliya Çelebi bu bölgenin dağlık ve orman olmasından, kaplanlarından ve ürkütücülüğünden bahsetmekte ve "Manavgat kavmi kaplanlardan melundur" diyerek bu bölgenin tabiat şartlarıyla birlikte korkutucu yanlarını ortaya koymaktadır⁴⁹⁵. Görüldüğü gibi Manavgat XV. ve XVI. yüzyıldan XVII. yüzyıla nüfus, ticari ve ekonomik potansiyel olarak, tabiat şartlarının korkutuculuğu ve bölgedeki asayiş ile huzur konusunda pek fazla bir değişiklik geçirmemiştir. Hatta bu bölge ile Antalya ve Alanya'da ticari ve ekonomik yönden yavaş yavaş gerileme görülmektedir.

Bu gerileme XVI. yüzyılda Mısır'ın Osmanlı yönetimi altına girmesiyle başlamış, XVII. Yüzyılda İzmir'in ön plana çıkmasıyla belirginleşmiştir⁴⁹⁶. Yine bu gerilemede İstanbul ile Mısır arasında doğrudan bağlantının sağlanmış olması da etkili olmuştur. Bu gerilemeye rağmen Alanya'nın Mısır'a, Memlûklular zamanından beri sürdürdüğü odun ve kereste satışı XVI. ve XVII. yüzyıllarda devam etmektedir. 1610-14 arasında Alanya gümrük mukataası gelirleri büyük ölçüde azalmıştır⁴⁹⁷.

Alanya'nın ve bu çevrenin iktisadi bakımdan asıl gerilemesi ise XVIII. yüzyıl sonlarında olmuştur. XIX. yüzyıl başlarında ise Alanya'nın küçük bir liman şehri durumuna düştüğünü görüyoruz⁴⁹⁸. Muhtemelen Manavgat'ta Antalya ile Alanya'nın geçirdiği süreci geçirmiştir. Yukarıda Tablo 1'de de görüldüğü gibi 1290 tarihli Konya Vilayeti Salnamesinde 1873'de Manavgat nahiyesi ve köyleri belirtilmiştir. Manavgat ve köylerinin nüfusu 3233 ve hane olarak ise 1246 olarak kaydedilmiştir. Bu kayıtlardan Manavgat'ın daha öncesine göre gerilediğini anlamaktayız. Ancak idari yapıda da önemli değişiklikler olmuştur. Dolayısıyla bunun da

göz önünde bulundurulması gerekmektedir. 1873'de İbradi ve köylerine 1281 hane kayıtlı olup nüfusu 4302 etmektedir. Düşenbe nahiyesine 2842 hane kayıtlı olup nüfusu 4061 kişidir. Beşkonak nahiyesi köylerine 309 hane kayıtlı olup nüfusu 854 etmektedir.

1896 yılında ise Manavgat nahiyesi köylerine 1604 hane kayıtlı olup köy nüfusu 7416 kişiden müteşekkildir. Düşenbe nahiyesi köylerine 1858 hane kayıtlı olup nüfusu 9127 kişiden meydana gelmektedir. 1896'da ise İbradi kasabasına 588 hane kayıtlı olup nüfusu 3044 kişiden oluşmaktadır. Toplam İbradi nahiyesine köyleriyle beraber 1737 hane kayıtlı olup 8218 kişi burada yaşamaktadır. Daha önceleri Manavgat sınırları içerisinde olan Beşkonak nahiyesine ise 1101 hane kayıtlı olup toplam nahiyenin köylerinin nüfusu 4919 kişiden meydana gelmektedir. Manavgat'ın nüfusunu hesaplarken bütün bu nahiyeler ve köyleri de göz önünde bulundurmak gerekmektedir.

1317/M. 1901-1902 Tarihli Konya Vilayeti salnamesine göre Manavgat Alaiye kazasının bir nahiyesidir ve nüfus-ı umumiyesi 7821 neferden ibaret olup cümlesi İslam'dır. Bu tarihte 1 hükümet dairesi, 4 cami ve mescit, 8 medrese, 14 mektep, 1699 hane, 27 dükkân, 2 fırın, 21 değirmen, 2 kahvehane ve 42 köy kaydedilmiştir. Ayrıca usul-i atik tarzında ilim veren 14 mektebe 197 talebe (erkek öğrenci), 175 talibat (kız öğrenci), 8 medreseye 8 müderris ve 205 talebe devam etmektedir⁴⁹⁹. Bu verilerden Manavgat nahiyesinin orta büyüklükte bir nahiyeler olduğunu ve birçok açıdan kendine yeter bir durum arz ettiğini görmekteyiz.

İlim müesseseleri ise, Usul-i Atike veçhile 14 mektebe 197 talebe, 175 talibat, 8 medreseye 8 müderris, 205 talebe devam etmektedir.

Yine bu salnameye göre 718 deve, 296 öküz, 37 manda, 14072 koyun, 56527 adi keçi, 8 tiftik keçisi, 90 bargir (beygir), 655 merkep, 26 ester (katır) Manavgat nahiyesinin yetiştirdiği hayvanat olarak kaydedilmiştir⁵⁰⁰. Bu verilerden de hayvancılığın özellikle de koyun, keçi ve deve yetiştiriciliğinin eski zamanlardan beri bölge için ifade ettiği değer anlaşılmaktadır.

Manavgat ve çevresinin Milli Mücadele ve Cumhuriyet yıllarındaki durumu ise şu şekilde olacaktır: Milli Mücadele yıllarında Manavgat'ta da bir takım çalışmalar olmuş ve bir Müdafai Hukuk Cemiyeti kurulmuştur. Bu cemiyet özellikle Sakarya Meydan Muharebesine hazırlık yapan Türk ordusuna çok büyük miktarda yardımda bulunmuştur. Bu bölgede bu gibi güzel olayların yanında asker kaçakları ve isyanlar da olmuştur. İbradi, Akseki ve Manavgat isyanları bunlardandır. Bu isyanlar bastırılmış ve neticede bu bölgede huzur ve asayiş sağlanmıştır. Yine Tekâlif-i Milliye Kanunu geçince Manavgat'tan birçok yardım yapılmıştır. Bazı

495- Evliya Çelebi Seyahatnamesi, IX, İstanbul, 1985, s.26-27.

496- Mustafa Oral, Aynı makale, s.168.

497- Suraiya Faroqhi, **Osmanlı'da Kentler ve Kentliler**, (Çev. Neyyir Kalaycıoğlu), İstanbul, 1994, s.147-148.

498- Mustafa Oral, Aynı makale, s.168.

499- 1317 Tarihli Konya Vilayeti Salnamesi, s.212.

500- 1317 Tarihli Konya Vilayeti Salnamesi, s.212.

ufak tefek olumsuzluklara rağmen Manavgat'ın Milli Mücadeleye katkısı önemli ve olumludur⁵⁰¹.

Manavgat Cumhuriyetin ilk yıllarında il yapılan Antalya'ya ilçe olarak bağlanmıştır. 1924 yılında Beşkonak ile Taşağıl nahiye olarak Manavgat'a bağlanmıştır. Cumhuriyet'in ilk kaymakamları Lütfi ve Avni Refik Beylerdir⁵⁰². Manavgat'ın 1940 yılında nüfusu 19410, 1970 yılında 45005 kişidir⁵⁰³. 1980'de nüfusu 73511 kişi, nüfus yoğunluğu kilometre kareye 32 kişidir. Manavgat'ın en eski mahalleleri Pazarcı ve Hisar mahalleleridir. Daha sonra Aşağı Pazarcı, Yukarı Pazarcı, Aşağı Hisar, Yukarı Hisar ve Bayır mahalleleri oluşmuştur. Manavgat'a bağlı Beşkonak ve Taşağıl Bucakları ile 81 köy vardır⁵⁰⁴.

Manavgat ilçesinin toplam 1985 tarihindeki nüfusu ise 84699 kişidir. Bu kişilerin 22360'ı ilçe merkezinde, 62339'u bucak ve köylerde yaşamaktadır. Alanya'dan sonra Antalya ilinin en fazla nüfus barındıran ilçesidir. 1990 yılındaki nüfus sayımı sonuçlarına göre Manavgat ilçesinin toplam nüfusu 119148 ki-

501- Antalya ve Manavgat'ın Milli Mücadeledeki yeri ve önemi, ayrıca bu bölgede çıkan isyanlar ile ilgili olarak daha geniş bilgi için bkz. Süleyman Fikri Erten, *Milli Mücadelede Antalya*, Antalya Müzesi Yayını, Antalya, 1996; Hasan Kırtı, *Aynı eser*.

502- Nail Kelleci, *Aynı eser*, s.89.

503- <http://www.manavgat.gov.tr/>.

504- *Yurt Ansiklopedisi*, "Antalya", II, s.827.

şiyeye çıkmıştır. Bu nüfusun 40655 kişisi ilçe merkezinde, 78493 kişisi bucak ve köylerde yaşamaktadır. Yıllık nüfus artış hızı %0 68.25 olmuştur. Yine bu tarihte de Alanya'dan sonra en fazla nüfusu barındıran ilçedir⁵⁰⁵. Manavgat ilçesinin nüfusu, 2000 yılı genel sayımı sonuçlarına göre; Manavgat ilçe merkez nüfusu 77100, beldeler nüfus toplamı 78210, köyler nüfus toplamı 59362, genel toplamı 214672, toplam nüfusun % 35.92'si ilçe merkezinde, % 36.43'ü beldelerde, % 27.65'i köylerde oturmaktadır⁵⁰⁶.

Manavgat'ın geçirdiği ekonomik değişiklik ise şu şekilde olmuştur. Manavgat 1960'lı yıllardan itibaren gelişmeye başlamış ve 1985-1988 döneminde geçirdiği hızlı bir turizm hamlesiyle Türkiye'nin en önemli tarihi ve turistik yerlerinden biri olmuştur. Ülke genelindeki yatak kapasitesinin %11'i buradadır⁵⁰⁷. Günümüzde de Manavgat ilçesi en önemli turizm beldelelerinden birisidir. Önemli sayıda işletme ve yatırım belgeli tesisle yatak sayısı vardır. Tablolardan da görüldüğü gibi bu rakamlar Manavgat'ın turizmdeki önemini ortaya koymaktadır⁵⁰⁸.

505- *1990 Genel Nüfus Sayımı Geçici Sonuçlar*, T.C. Başbakanlık Devlet İstatistik Enstitüsü, Ankara, 1990, s.13.

506- <http://www.manavgat.gov.tr/>. Ayrıca bkz. Tablo 5-6.

507- Nail Kelleci, *Aynı eser*, s.89.

508- <http://www.manavgat.gov.tr/>. Ayrıca bkz. Tablo 7-10.

Tablo 7: Manavgat İlçesi Turizm Bakanlığı İşletme Ve Yatırım Belgeli Tesis

Konaklama Tesisleri	Tesis Sayısı	Yatak Sayısı
İşletme belgesi tesisler	77	37.834
Yatırım belgeli işletmedeki tesisler	27	11.013
Belgesi iptal olup faaliyette olan tesisler	16	2.122
Yatırım Belgeli Tesisler	11	4.602
Belediye Belgeli Tesisler	421	28.910
TOPLAM	552	84.481
İşletme Belgeli Tesisler Kategorisi	Tesis Sayısı	Yatak Sayısı
1.Sınıf Tatil Köyleri	14	10.406
5 Yıldızlı Oteller	18	10.498
4 Yıldızlı Oteller	16	7.473
3 Yıldızlı Oteller	18	6.953
2 Yıldızlı Oteller	7	1.680
1 Yıldızlı Oteller	1	120
Turistik Pansiyon	1	16
Kamp	1	432
Motel	1	256
TOPLAM	77	37.834

Tablo 8: Yatırım Belgeli İşletmedeki Tesisler

Kategorisi	Tesis Sayısı	Yatak Sayısı
1.Sınıf Tatil Köyleri	5	2.673
5 Yıldızlı Oteller	5	3.337
4 Yıldızlı Oteller	8	2.939
3 Yıldızlı Oteller	6	1.716
2 Yıldızlı Oteller	3	348
TOPLAM	27	11.013

Manavgat-Side Antik Tiyatrosu-(Foto:M.DÖNMEZER)

İlçe ekonomisinde turizmin yanında tarımın da önemli bir yeri vardır. Ancak, ilçenin 2283 kilometre karelik yüzölçümünün 423.360 dekarlık alanı tarım arazisi olarak kullanılmaktadır. Tarım arazisi sırayla: tarla, sebze, meyve, bağ, örtü altı ekim alanları şeklindedir. Tablolarda da görüldüğü gibi tarımda buğday, pamuk, susam, domates, portakal, karpuz ve kavun gibi yiyecekler önemli bir yer tutmaktadır⁵⁰⁹.

Tablo 9: 2001 Yılı Tarım Arazilerinin Ekiliş Alanları

Ekilen Alan	Dekar
Tarla	262.840
Sebze	63.290
Meyve	14.150
Bağ	940
Örtü altı kalan	6.748

Tablo 10: 2001 Yılı Tarım Arazilerinin Ekiliş Alanları

Ekilen Alan	Dekar
Buğday	130.000
Pamuk	24.500
Susam	35.000
Tarla Domatesi	3.000
Karpuz-Kavun	18.000
Portakal	195.000 Adet (Ağaç)

509- <http://www.manavgat.gov.tr/>.

D- Manavgat'ın Tarihi ve Turistik Yerleri

Bugün Manavgat ilçesinin tarihi ve turistik birçok yeri bulunmaktadır. Özellikle turizm yönünden Antalya'nın hatta Türkiye'nin en önemli otelleri ve işletmeleri buradadır. Denizin sağladığı imkânların yanında bölge turizmine bu çevredeki tarihi ve turistik yerler ve yapılar da önemli katkı yapmaktadır. Dolayısıyla turizm sadece deniz, kum ve güneşten ibaret değildir. Burada ziyaret edilebilecek yapı ve yerleri ise kısaca şu şekilde sıralamak mümkündür.

1. Selge

Pisidya şehirlerinin en önemlilerinden birisi Selge'dir. Serik'in 35 km. kuzeyinde, Toros dağlarının güney yamacında Altinkaya (Zerk) köyünün batı yanında bulunan eski bir dağ şehridir. Lydia, Pers, İskender ve Helenistik çağ ve Roma yönetiminde kalmıştır⁵¹⁰. Selge şehir kalıntılarının bu gün en iyi korunan kalıntısı tiyatrodur. Tiyatronun hemen yanında çok harap durumda olan stadyum yer almaktadır. Yine şehirde şehir surları, mabetler, su yolu ve mezarlar görülebilecek yerler arasındadır. Ayrıca burada Zeus ve Artemis mabetlerinin kalıntıları mevcuttur. Civarda çok miktarda sarnıç ve süslü mezar anıtlarına rastlanmaktadır⁵¹¹.

<?>- M. Orhan Bayrak, *Türkiye Tarihi Yerler Kılavuzu*, İstanbul, 1979, s.88.

511- Hüseyin Çimrin, *Antalya Tarihi ve Turistik Rehberi*, İstanbul, 1982, s.110-111.

Manavgat-Side Apollon Tapınağı-(Foto:M.DÖNMEZER)
dir. Ayrıca buradaki bazı kalıntıların sergilendiği bir müze bulunmaktadır⁵¹⁴.

2. Manavgat Şelalesi

78 km. uzunluğa sahip olan Manavgat çayı ve bu çay üzerindeki şelale görünmeye değer güzelliklerdendir. Manavgat, ilçenin 2,5 km. kuzeyinde 3-4 metre yükseklikten ırmağın bütün suyunun düştüğü muhteşem şelalesiyle şöhret bulmuştur. Çayın biri membainda, diğeri de ilçe merkezine 4 km. kuzeyde olmak üzere iki şelalesi vardır. Membainda şelale Homa köyündedir. 28 metre yükseklikten düşmektedir⁵¹².

3. Side

Yukarıda bölgenin tarihçesinde bahsederken de belirttiğimiz gibi Manavgat'ın tarihteki en önemli yerlerinden birisi Side'dir. Manavgat'ın 5 km. güneybatısında Giritli göçmenler tarafından 1900 yılında kurulan Selimiye köyündedir. Eski Pamfilya'nın doğal limanıdır. İsmi nar kelimesinden alan bu şehir M.Ö. VII. yüzyılda kurulmuştur. Lydia, Pers, İskender ve Roma yönetiminde büyük bir ticaret merkezi olmuştur. Roma yönetiminde iken Akdeniz'in köle satış yeri olarak kullanılmıştır. X. Yüzyılda yangınlar, depremler ve Arap akınları sonunda şehir terk edilmiştir. Araplar bu şehre Eski Antalya ismini vermişlerdir⁵¹³. Şehir, limanı, su yolları, tapınakları, agorası, tiyatro, hamam, Bizans yapıları ve nekropoluyla görülmeye değer yerlerden-

512- Hüseyin Çimrin, *Aynı eser*, s.112.

513- M. Orhan Bayrak, *Aynı eser*, s.89.

4. Lyrbe (Seleukeia) Antik Kenti

Manavgat ilçesinin Şihlar köyünde yer almaktadır. Buradaki kalıntılar, agora, hamam, heroon, kilise nekropolis, şehir surlarından ibarettir⁵¹⁵.

5. Oluk Köprü ve Çevresi

Yoğun bir rafting kullanımına sahip Köprülü Kanyon Milli Parkının en yoğun ve popüler olan kısmı Oluk Köprü, Büğrüm Köprü, antik döneme ait su yolu, şapel, garnizon kule kalıntısı, Selge antik kentine ulaşımın sağlandığı antik yolu içeren kısımdır. Bozburun Dağı ile Dipboyraz Dağı arasındaki vadide Köprüçay üzerinde yer alan tek kemerli oluk köprü yaklaşık M.S. II. yüzyılda Roma devrinde yapılmıştır. Köprünün kemeri düzgün kesme taşlardan, diğer kısımları düzgün olmayan rektogonal taşlardan yapılmıştır. Köprü ayakları iki taraftan kaya üzerine oturtulmuştur. 1996 yılına kadar orijinal haliyle kullanılmıştır.

514- Side antik kentinin yeri, tarihçesi, planı, tahkimatı ve buradaki kalıntılarla ilgili olarak daha geniş bilgi için bkz. Arif Müfid Mansel, *Side 1947-1966 Yılları Kazıları Ve Araştırmalarının Sonuçları*, Ankara, 1978.

515- T.C. Antalya Valiliği İl Kültür ve Turizm Müdürlüğü, *Kültür Envanteri (Manavgat-Serik)*, Antalya, 2004, s.74-81.

Oluk Köprü-(Foto:M.DÖNMEZER)

Bu tarihte ise Karayolları bölge müdürlüğünce onarılarak trafiğe açılmıştır. Oluk Köprü'nün güneyinde, Selge yönünden gelen ikinci kanyonun üzerinde yer alan Büğrüm Köprü de Roma dönemi köprülerindedir. Antik dönemde Selge antik kentine ulaşımın sağlandığı, ana kaya üzerine yerli kayalardan seçilmiş yassı ve uzun taş blokların yan yana yerleştirilmesiyle alçak basamaklardan oluşturulmuş antik yolu günümüzde Büğrüm Köprüden itibaren izlemek mümkündür. Bu bölgede, Roma dönemine tarihlenen Büğrüm Köprü, Oluk Köprü, Antik yolun dışında yer alan diğer yapı kalıntıları Genç Roma ve Bizans dönemine aittir.

Bu saydığımız tarihi ve turistik yerlerin haricinde Manavgat ilçesinde birçok Arkeolojik sit alanı ve yapı bulunmaktadır. Bunlar, kaya kiliseleri, ören yerleri, cami, mezarlık, kale kalıntısı, kule, han, antik taş ocağı gibi kalıntı ve tarihi yerlerdir. Bunların hepsi gezi- lip görülebilecek yerler olarak karşımıza çıkmaktadır². Yine Titreyen göl, Aspendos köprüsü gibi birçok tarihi ve doğal güzelliklere sahip yer bulunmaktadır. Ayrıca Manavgat ilçe sınırlarında olmayıp da yakın çevrede olan birçok tarihi yapı ile şehir buraya ve bölge turizmüne önemli katkı sağlamaktadır.

(Bkz.) Konu; kitabımızın 2.Cilt, "VII- SOSYAL, EKONOMİK ve KÜLTÜREL YAPI-14.KÜLTÜR VE TURİZM-B. TARİHİ YAPI-1. MÜZE VE ANTİK KENTLER" Bölümünden de ayrıntılı olarak incelenebilir.

E. Konaklama

İlçeye ait Kültür ve Turizm Bakanlığı Belgeli konaklama tesisleri, (Bkz.) Kitabımızın 2.Cilt, "VII- SOSYAL, EKONOMİK ve KÜLTÜREL YAPI-14.KÜLTÜR VE TURİZM-C.TURİZM-2.Belgeli Tesisler" Bölümünden ayrıntılı olarak incelenebilir.

Sonuç

Manavgat ve çevresi ilk çağdan itibaren önemli bir yerleşme alanı olmuş ve burada birçok şehir kurulmuştur. Bu şehir ve medeniyetlerin kalıntılarını günümüzde bile rastlamak mümkündür. Side ve Selge bunların en önemlileri olarak karşımıza çıkmaktadır. Burada Köprüçay, Manavgat çayı ve Side limanı ilk çağlardan itibaren bölgesel ve dış ticarete etkili olmuşlardır. Anadolu Selçukluları döneminde Antalya ve Alanya'nın alınması ve ticari olarak kullanılmasıyla bu

Manavgat - Side (Foto:M.DÖNMEZER)

bölgenin ticari ve ekonomik yönden önemi artmıştır. Bu dönemde Suriye, Mısır, Kıbrıs, Rodos gibi yerlerle ticaret yapılmıştır. Bu yerlerin birçok ihtiyacı buralardan sağlanmıştır. Selçuklular döneminde Antalya ve Alanya kadar olmasa da Manavgat ticari, ekonomik ve kültürel yönden bölge ile bölgeler arası ihtiyaçların karşılanmasında etkili olmuştur.

Manavgat ve çevresi Anadolu Selçukluların yıkılmaya yüz tuttuğu devirde bu bölgede kurulan Tekeoğulları, Manavgat Emirleri, Karamanoğulları ve Alaiye Beyleri'nin etkileri arasında kalmıştır. Osmanlılar bu bölgeye 1391'de sahip olmuşlardır. Osmanlı Devleti'nin eline geçtikten sonra burada tahrir işleminin başladığını görmekteyiz. Fakat ilk döneme ait tahrirler elimizde yoktur. Elimizde olan ilk tahrir 1455 tarihli olmasına rağmen buradaki kayıtlardan 50-60 yıl öncesine gidilebilmektedir. Bu tarihte Manavgat şehri küçük bir kasaba durumundadır. Kaza olarak ise büyük bir yerleşim yeri olduğunu görüyoruz. Yani köyleri, cemaatleri ve müselleme teşkilatıyla önemli bir kazadır. 1520 ve 1530 tarihlerinde yine şehir merkezi kasaba görünümündedir. Kırsal alanlarıyla birlikte kaza ise Alaiye Sancağı'nın Alaiye kazasından sonra en büyük kazasıdır. Bu kazanın Atabey ve Akçahisar isminde iki nahiyesi vardır. Sancaktaki toplam nüfus ve yerleşim alanlarının önemli bir miktarı buradadır. Daha sonra 1555 yılında da tahrir işlemi yapılmıştır. Bu tarihte de şehir küçük bir yerdir. Kaza yine önemli bir potansiyele sahiptir. Nahiye olarak Atabey ve Akçahisar görülmektedir. Osmanlı Devleti döneminde bu bölgede huzur

ve istikrarın sağlandığını yerleşmenin büyük oranda gerçekleştiğini görmekteyiz. Çünkü kazadaki mezra ve Yörük sayısının az olması bunu teyit etmektedir. Ayrıca dikkati çeken hususlardan birisi de günümüzde Tahtacı olarak isimlendirilen Bıçkıcı, Çubukçu ve Baltacı gibi cemaatlerin ve köylerin olmasıdır. Her tahrirde bu isimli köy ve cemaatlere rastlanmakta olup bunların yaptıkları işlerden dolayı bu isimleri aldığını görmekteyiz. Burada dikkati çeken hususlardan birisi de Osmanlı Devleti döneminde Kıbrıs ve Rodos adalarına iskân ve uygunsuz tutum ve davranışlarda bulunanları cezalandırma amacıyla sürgün yapılmasıdır. Yine burada suhte ayaklanmaları önemli bir sosyal hareket olarak karşımıza çıkmaktadır. Bu olaylar haricinde Manavgat'ta önemli bir olayla karşılaşmamıştır.

Alaiye Sancağı ve bunun kazalarından biri olan Manavgat, Kıbrıs'ın fethiyle Tarsus ve İç-el gibi sancaklarla Kıbrıs beylerbeyliğine bağlanmış ve uzun süre bu şekilde idari statüdeki yerini almıştır. Daha sonra Konya vilayetine bağlandığını görmekteyiz. Cumhuriyet döneminde de nüfus, ticari ve ekonomik etkinlik yönünden Antalya'nın Alanya'dan sonraki en önemli ilçesi olmuştur. Özellikle son yıllarda tarımın yerini turizm almış olup, sadece Antalya'nın değil Türkiye'nin en mühim merkezlerinden biri durumuna gelmiştir.